

Nr 267.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten, såvitt rör bildandet av nya jordbruk.

Propositionen till årets riksdag om den statsunderstödda egnahemsverksamheten utgör en milstolpe i årtiondens bemödanden. Den innefattar nämligen det första regeringsframträdandet till förmån för de av norrlandskommittén i betänkande år 1904 bland annat framförda frågorna att på enskild mark bilda nya jordbruk, frigöra arrendejordbruk och fullkomna ofullständiga jordbruk. Kommitténs majoritet, bestående av konservativa och liberaler, voro fullt eniga om, att dessa frågor borde regleras genom lag, byggd bland annat på expropriationsbestämmelser. I sistone beslöto dock några att av opportunitetsskäl ställa på framtiden de två senare frågorna, vilka därför framburos redan då av reservanter. Dessa angelägenheter ha sedan oavslått framförts i riksdagen. De ha biträts av värmlandsundersökningen och upptagits till omfattande behandling av jordkommissionen. Nu omsider kommer också regeringen med sitt ställningstagande.

*Den sociala
jordfrågans
fem krisår
1924—1928.*

Dessa tre frågor erhålla dock ingen ledande plats eller allsidig diskussion i det nu framlagda förslaget. Detta upprullar för oss en ny variation av det gamla programmet om egnahemsverksamhet, egnahemsnämnder, egnahemslån, hushållningssällskap, reglementen och kungörelser samt de högre ämbetsverkens utlåtanden om dessa angelägenheter. I denna apparat äro nu inkapslade även de förenämnda angelägenheterna. Förslaget saknar dessutom uppmärksamhet åt en fjärde försummad jordfråga, nämligen anskaffandet av tomter för bostadsändamål och därmed jämförliga uppgifter. I förslaget återfinnes icke heller någon undersökning av skogens förhållande till det av förslaget berörda jordbruket. Även fideikommissfrilösningens jordfråga är fortfarande undanskjuten.

Detta skede i jordfrågans framryckning måste, för att förstås, ses mot sin politiska bakgrund.

Utvecklingen har nämligen, förmodligen enligt osvikliga naturlagar, lett till den patriarkaliska konservatismens försvinnande och liberalernas återtag från de gamla liberala idéerna. En del av den liberala menigheten har sökt sig nya boplatser hos socialisterna, andra ha, än med avkastande och än med bibehållande av den gamla partibeteckningen, samman-
smultit med de konservativa legionerna. Jordfrågan, som tände libera-

lernas hänförelse ännu vid sekelskiftet, är icke längre samma hjärtesak som tillförne¹.

Såsom i en tidigare framställning vid årets riksdag redan erinrats, ställas under sådana förhållanden förväntningarna nu till socialismens anhängare. Rom byggdes emellertid icke på en dag. Det har säkerligen av naturliga skäl visat sig möta svårigheter att, vid sidan av partiets närmast liggande intresseprogram, övertaga omsorgen om andra stora områden av odlingen och däribland även jordfrågan. Den senare ligger dock partiets riktlinjer nära. Efter norrlandslagstiftningens genomförande ha de årligen återkommande riksdagsmotionerna i jordfrågan för vidgande av programmen i de flesta fall framförts av socialdemokraterna. Senast vid 1924 års riksdag skedde en officiell framryckning från socialdemokraterna kring det väsentliga av jordkommissionens förslag. Denna framryckning var nyttig redan därigenom, att man fick konstaterat i jordfrågan förenämnda omvandlingsprocess inom de övriga politiska lägren, bland vilka även bondeförbundet i det väsentliga befinner sig.

Härav tog dåvarande justitieministern och även jordbruksministern sådant intryck, att de, ehuru tidigare anhängare av 1924 års uppslutning kring jordkommissionens förslag, det oaktat för slutlig beredning av den sociala jordfrågans aktuella områden tillsatte enmans- eller flermansberedningar med övervägande eller total nutidskonservativ besättning av »sakkunnige» såsom rådgivare. I följd härav undveks också allt rådgivande med sådana »sakkunnige», som stått bakom jordkommissionen och 1924 års socialdemokratiska framryckning. Resultatet har blivit ett övergivande i väsentliga delar av norrlandskommitténs, värmlandsutredningens, jordkommissionens och andra beredningars förslag samt av de tidigare socialdemokratiska positionerna. Vunna utsikter till nya landvinningar ha raserats i medvetandet och möjligheterna. Vid sidan av Staaffs övergång 1914 till Hammarskjöldska militärordningen har knappast något kommit för undertecknad så överraskande och oförklarligt som den sålunda tillskapade situationen i jordfrågan.

En annan följd av denna situation är, att jordfrågan hotar att icke ens vid 1928 års valrörelse komma i förgrunden. Det är således en politisk angelägenhet av vikt att inrikta dess behandling vid denna riksdag så, att den såsom vederbör blir en huvudfråga vid valen. Det förefaller emellertid, som om redan valrörelsens skugga skall kunna bidra att åter väcka uppmärksamhet på saken. Det största hindret är prestigefrågan, men nöden har i varje fall ofta ingen lag, och folkets vaknande instinkter äro till sist också en makt. Ett försök måste således frestas att återupptaga vissa huvudpunkter i 1924 års socialdemokratiska framstöt. I fall det nu lyckas att få socialdemokratiska partiet igen väsentligen samlat därom och de övriga partierna vidhålla sitt motstånd, så

¹ Se närmare motionen 162 år 1925 i första kammaren.

vinnes ytterligare en klar paroll vid höstens val på ett av samhällslivets viktigaste områden.

Ingenting vore visserligen önskligare än att få stöd för denna kristendomsfråga från alla partier. Bland landsbygder nas menige ligger den även långt in i de frisinnade och liberala domänerna, väntande på sådden. Uppenbarligen måste dock dylika förhoppningar skrinläggas. Då som sagts de numera konservativa partiriktningarna skänkts hela eller största inflytandet i det slutliga förberedande utredningsarbetet för formulering av regeringspropositionerna och lämnats fria händer, har följden ej kunnat bli va annan än att förslagen avfattats i anslutning till vad de konservativa ansett sig kunna medgiva. Att i vissa delar något vunnits vid sidan av det myckna som förlorats skall icke bestridas. Förnimmelsen av att landet fordrar något i jordfrågan har fortfarande ej kunnat utplånas. Problemet för de konservativa åskådningssätten har helt naturligt varit, hur långt man av självbevarelsedrift kunde gå utan att äventyra de konservativa grundsatserna och intressena. Åren 1924—1928 kunna därför betecknas såsom den sociala jordfrågans krisår.

Sålunda har den fördämning mot bolagsförvärvens stormflod, som innefattas i den numera till hela riket utsträckta förbudslagen, genom sin avfattning år 1925 skapat mindre effektivitet åt norrlandslagen än förut varit gällande. Detta trots att regeringspropositionen blev i berörda avseende åtskilligt förbättrad genom riksdagens beslut. I en huvudpunkt lyckades detta tack vare att två ledamöter av bondeförbundet inom lagutskottet målmedvetet stödde motionen därutinnan. Riksdagen begärde till och med i ett par detaljer ytterligare förbättringar, vilka ansågos brådskande. Men med denna riksdagsskrivelse synes regeringsmakten i jordfrågans nutida krisläge anse sig icke böra vidare syssla.

Jordkommissionens förslag om förbudslagens utsträckning till enskilda spekulanter s förvärv, vilket tidigare från alla håll icke minst av de konservativa påfordrats, har ingen regering sedan vågat ens röra vid i följd av de konservativa partiernas och ämbetsverkens ogillande av åtgärders vidtagande. Förslaget hade utan vändor kunnat omsättas i praktiken och led ingalunda av någon invecklad och opraktisk byggnad. Det nya motståndet riktade sig främst mot principen att ytterligare ingripa i rätten att köpa och sälja och det hot mot äganderättens helgd, som kunde ligga däri. Detta hindrar emellertid icke, att man fortfarande liksom tidigare, då lagen begärdes, klagar över olägenheterna för såväl jordbruk som skogsvård genom skogsspekulanternas fria fastighetsförvärv. Ibland framhåller man till och med oförbehållsamt, att botemedlet är att söka i frigörandet av bolagsförvärven, vilka då skulle uttränga de enskilda spekulanternas förvärv. Att bolagens jordförvärv då skulle få en ännu större omfattning och bli va mer permanenta ingår icke i överbägandet. Detta är också helt naturligt, då man på många håll i hemlighet önskar en

sådan utveckling men mera sällan vågar ännu öppet framkomma med denna benägenhet.

År 1925 genomfördes ock den så kallade bulvanlagen. Något motstånd mot den yppades knappast i riksdagen. Den gav ju uttryck för den obestridliga angelägenheten, att förbudslagen, när den kommit till stånd, också borde upprätthållas och ej få öppet kringgås.

Under inflytandet av tidens nödvändigheter beslöt emellertid 1925 års riksdag i anledning av två av undertecknad avfattade motioner om rikets kolonisation och frilösning av arrendejordbruk avlåta två försiktiga skrivelser med begäran om de båda frågornas övervägande.

En klar kristidsprodukt var den år 1926 genomförda lagen om delning av jord på landet, i den mån den förmenats även skola tjäna ett tillrättaläggande av den sociala jordfrågan. Denna lagstiftning gavs nämligen uppgiften att ersätta den norrländska ägostyckningslagen. Denna senare avsåg att vid utbrytning av jordbruk från bolags och spekulanters fastigheter säkerställa jordbruket med hänsyn till inägornas omfattning samt tilldelning av skog och bete till husbehov. Redan den norrländska lagen gav utrymme för en tänjbar tillämpning. Men detta missförhållande vidgades av jorddelningslagens formuleringar. Kontrollen på lagens tillämpning blev också svagare än i norrlandslagen eller rättare sagt det blev knappast någon kontroll alls, då avgörandet nu ligger tämligen helt hos jordägaren och lantmätaren, vilka såsom erfarenheten visat ej hava svårt att komma överens. Det är också kännetecknande för läget att »1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord» i sin berättelse över bolags villighet att försälja jordbruk räknar även med avsevärda erbjudanden att upplåta inägojord utan skog eller bete eller med obetydligheter i dessa avseenden. Och jag tvivlar icke alls på att med den nuvarande utstykningsapparaten genomförandet av en sådan utbrytning lätt skall kunna i det tysta arrangeras. Det artar sig kanske till och med på det sättet, att vi komma åtskilligt tillbaka på omvägar till 1896 års ägostyckningslag, som med sin obegränsade styckningsfrihet väckte på grund av erfarenheterna en storm av ovilja bland norrlandsbefolkningen samt även den tidens lantmäterikår. Man ryggade tillbaka för det mörker, »vari framtiden höljde dessa torpare från all utveckling och allt stöd av skogen avskurna åkerlappar». Vunnen insikt visade ock, att det nya slag av självägande jordbruksbefolkning, som genom nämnda ägostyckningslag skulle tillskapas, »lätt blir hänvisat att fylla sitt virkesbehov genom olovligt tillgrepp å den skog, vilken kronan kort förut skänkt till hemmanet för att dess innehavare skulle bära huvudet högt».

Resultatet av det nu hotande återfallet i dylikt sätt att bygga landet med lag skall kanske åter leda till undersökning efter något årtionde om verkan av den senaste styckningsmetoden. Man skall då icke osannolikt komma till insikt om att det gamla missförhållandet mer eller mindre upprepats och att jordägarna begripligt nog skyndat sig att otillfredsstäl-

lande avstycka sina jordbruk. Då blir det framtidens sak att förbättra de sålunda ytterligare tillskapade ofullständiga jordbruken. Detta blir förmodligen ett glädjeämne, om ej för någon annan, så för den tillämnade egnahemsstyrelsen att finna ett så ökat fält för sin verksamhet.

En garanti mot en sådan utveckling kan vara vägran till egnahems-lån, om ej jordbruket fyller betingelserna. En sådan omtanke utlovas även. Detta innebär ett erkännande av den nya jorddelningslagstiftningens ofullkomlighet i detta fall. Egnahemsnämndernas praxis i allmänhet och vid särskilda tillfällen kan dock ej övervakas i alla länen, och tilliten till dem är ock vanskelig, såsom under kapitlet om organisationen skall framhållas. Om en nämnd står inför ett vägrat eller ofullständigt anbud, saknas utvägar i brist på expropriationsmöjligheter. Enskilda jordägares utlåning för att bland annat kunna behärska utbrytningen måste lämnas oprövade.

Under krisåret 1927 kom därefter den sociala arrendelagen, vilken blev så hemsökt efter förenämnda jordpolitiska episod. Inför regeringens »jordsakkunniga» föllo de gamla enstämmiga kraven på den norrländska arrendelagens förbättring och inför detta resultat vågade den frisinnaade regeringen endast avböja de sakkunnigas förslag att till och med försämra den norrländska arrendelagen. Om denna tragedi i svensk statskonst är senast erinrat i motioner vid årets riksdag, till vilka här ytterligare hänvisas¹. Samtidigt antogs emellertid en vanhävdslagstiftning såsom ett obestridligt komplement till arrendelagen.

Nu vid riksdagen 1928 har framlagts från regeringen ett förslag till lösning av de jordfrågor, som ovan omförmäls och under tidigare jordberedningar varit under övervägande, nämligen bildandet av nya jordbruk, frilösning av arrendejordbruk samt fulländning av ofullständiga jordbruk. Förslaget är grundat på de betänkanden, som avgivits av de i anledning av 1925 års ovannämnda två skrivelser samma år tillkallade »1925 års kolonisationssakkunniga» ävensom »1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord». Av ovan angivna skäl har icke heller här under sista utredningsstadiet någon talan kunnat föras för de erfarenheter, rön och synpunkter, som under alla tidigare behandlingar diskuterats och även i hög grad uppbäras av de befolkningslager, vilka skola stödjas. Jordkommissionens och den socialdemokratiska uttryckningen år 1924 uti riksdagen har lämnats väsentligen obeaktade. Icke heller kolonisationssakkunniga sysselsätta sig därmed, och de känna i sin korta historiska återblick icke ens till vad som tilldragit sig före 1924. Jordkommissionens förslag, som i föreskriven ordning underställts ämbetsverken, borde väl lagligen hava prövats åtminstone av regeringen, i den mån de skilja sig från sakkunnigas betänkande. Något sådant vägande av det ena mot det andra förekommer icke alls i propositionen. Icke ens namnet jordkommissionen kan där upptäckas liksom icke heller kännedom om

¹ Motionerna nr 200—203 i första kammaren 1928.

tidigare jordberedningar eller 1924 års socialdemokratiska motioner. På min tillskyndan ha emellertid nu utdelats till riksdagsmännen banden IV, V och VI av kommissionens betänkande, vilka behandla bland annat ifrågavarande spörsmål och tryckts i en upplaga, avsedd för en dylik utdelning. Dessa innehålla också liksom kommissionens tidigare betänkanden allsidiga historiker.

Även de nu av undertecknad framförda motionerna med anledning av egnahemspropositionen innefatta följaktligen en vädjan till socialdemokraterna att i jordfrågan samla sig om sitt program och sina linjer från riksdagen 1924 för att nu ej tala om de tidigare framryckningarna. En sådan ny orientering har vid årets riksdag redan skett genom anslutning till motionerna om sociala arrendelagarnas förbättring, vilka motioner till och med vunno majoritet i andra kammaren. Därigenom har skapats ökad anledning för den stora arrendatorsklassen att rycka upp för jordfrågan vid nästa valrörelse. Kan nu i riksdagen med anledning av egnahemspropositionen vinnas en motsvarande framryckning, skola säkerligen nya skaror av valmän kunna i jordfrågan upptäcka ett av de tecken, omkring vilka de böra samlas. Med andra ord den sociala jordfrågan blir äntligen för första gången upphöjd till en stor realitet i en politisk valrörelse.

*

*Bildandet av
nya jordbruk.*

I denna motion må då till en början ägnas någon granskning av propositionens förslag om bildandet av nya jordbruk, i den mån detta medhunnits inom motionstiden. Utöver de huvudpunkter, som nedan framhållas, hänvisas till jordkommissionens till riksdagens ledamöter utdelade betänkanden samt de tidigare och därefter framkomna beredningar och motioner i ämnet.

Villigt skall erkännas, att även den nu framlagda propositionen utgör ett framsteg. Den har nämligen, låt vara inom den gamla egnahemsrörelsens ram, enligt riksdagens önskan inlåtit sig på ovannämnda tre sociala jordfrågor, som propositionen betecknar såsom nya i stort sett för egnahemsrörelsen. Vidare har propositionen, om än med viss försämring, anslutit sig till kolonisationssakkunnigas välbetänkta uppfattning, att, på sätt även jordkommissionen i sitt betänkande band IV utvecklat, det vore oundgängligt att för en sådan utvidgning av verksamheten skapa en starkare, enhetligare och mera målmedveten organisation.

*Lag med vakt-
hållning om
individen och
ändamålet vid
sidan av kun-
görrelser om de
oundgängliga
penningarna.*

Mellan jordkommissionen och propositionen ligger till att börja med den skillnaden, att kommissionen ville bygga bestämmelserna om bildandet av nya jordbruk på lag, under det propositionen betraktar ärendet mera såsom en statsregleringsfråga med vissa direktiv för de beviljade anslagens användning.

För tallars och granars växt stiftas ju lagar. För människornas omvårdnad på ett så viktigt område borde väl bestås samma anseende och trygg-

het. Därigenom erhåller saken en högre rangplats i det allmänna medvetandet, vilket skärper uppmärksamheten och redobogenheten. Statsmaktens omtanke kan givas mera karaktär av en rätt, på vilken en jord-sökande kan göra anspråk, så långt möjligheterna nå, och icke företrädesvis av en nåd, vilken tämligen slumpvis faller över än den ena och än den andra. I övrigt möjliggöras effektivt en del konstitutiva bestämmelser, som hava sin rätta plats i en lag. Med en lag kan skapas erforderliga och rimliga uppgörelser om jordanskaffning vid den tid, på den plats, i den omfattning, mot det pris och till förmån för den person, som vederbör.

Med det nya begreppet »rikets kolonisation», för vilket 1925 års riksdag intresserade sig, har avsetts, att kolonisationen hädanefter borde omfatta ej blott kronojord utan även all den enskilda jord, som lämpade sig för ändamålet. Jordkommissionens förslag I (se sid. 9) sysslade med rikets kolonisation oberoende av den olika äganderätten till jorden. Kronans mark ingick sålunda i lagförslaget. Kommissionen ingick vidare i ett bemödande att diskutera de olika slag av enskild jord som förefinnes att anlita för ändamålet. Det gäller nämligen bolags, godsägares och de större böndernas jord. Endast genom att inrikta uppmärksamheten på dessa realiteter samt de olika grundsatser och utvägar, som därur utmynna sig tränger man frågan in på livet. Propositionen sysslar ej heller med dessa begreppsbestämningar, vilka konturlöst försjunka i de föreslagna kungörelsernas kapitelrubriker angivande olika slags lånekombineringar. Indelningsgrunderna i förslaget äro mindre de människor, den jord och de ändamål, som skola sammanföras, utan snarare olika slags penningar. Redan därigenom förloras, såsom mig synes, det fasta greppet på frågan, överblicken över de verkliga realiteterna och den mångsidiga diskussionen om utvägarna.

*Rikets
kolonisation.*

Riksdagen begärde år 1918 på motion av Gustaf Hellström uppmärksamhet åt bondejordens kolonisation. Riksdagsskrivelsen har avförts från vidare behandling. Den borde ha lett till ett bemödande att främja hemmansklyvning mellan böndernas barn, när jorden räckt till. Men för att gynna ett sådant ändamål är det sannolikt ej nog med att kunna efter många omgångar bereda egnahemslån åt dem, som frivilligt anmäla sig. Liksom det nu anses nödvändigt att sända jordbrukskonsulenter och vandringsrättare ut i landet för att missionera bland bönderna för jordbruket, skulle det väl exempelvis vara lika nödvändigt att bland allmogen sprida upplysning om den fortgående hemmansklyvningens nödvändighet för familjen samt de utvägar, som i allmänhet eller särskilt för detta ändamålet stå till buds.

Genom expropriation lösas enligt gällande lag svårigheter med inteckningars dödande i den utbrutna marken. I förslaget I inom jordkommissionen har föreslagits (48 §) ett formellt expropriationsförfarande för ändamålet vid frivilliga uppgörelser.

Kolonisationssakkunnige erinrade som sagt i sin instruktion, att de ej ägde befatta sig med förslag till expropriationsåtgärder. Inget hinder finnes dock för en kommittés ledamöter att fästa uppmärksamhet på felaktiga eller skickelsedigra anvisningar i deras instruktion. Sakkunnige ha emellertid ansett sig av instruktionen vara förhindrade att ingå i bedömande av expropriationsfrågan. De hava allenast med några ord hänvisat i denna punkt till instruktionen. Därför har också deras betänkande liksom propositionen stannat på halva vägen och kommit med ett enligt min mening särdeles ofullkomligt och för framtiden äventyrligt förslag.

Expropriationsbestämmelser.

I propositionen betonas, att »anskaffning av tjänlig egnahemsjord är grundläggande för egnahemsarbetet». Sedan tillägges, att jordanskaffningens största betydelse ligger för närvarande måhända mindre i anskaffandet av jord utan fastmera däri, att förekommande jordstyckningar i egnahemssyfte liksom arrendefrilösningar företagas på sådant sätt, att resultatet blir fullt lämpligt. Det är väl uppenbart, att båda dessa uppgifter äro grundläggande. Under sådana förhållanden bör det vara oundvikligt, om något grundläggande skall uppnås, att vid sidan av antagliga enskilda uppgörelser står en expropriationslag för de fall, där uppgörelse eljest ej kan åstadkommas. Finnes en sådan lag, visar erfarenheten, att den i regel möjliggör rimliga uppgörelser. Expropriationsmöjligheter i bakgrunden äro så mycket mer ofrånkomliga, som enligt propositionen utgångspunkten för igångsättandet av jordanskaffning måste »städse vara det verkliga behovet och de förefintliga möjligheterna i varje särskild trakt.» Den billigaste och rationellaste kolonisationen sker med stöd av föräldrahemmet och övriga relationer i den ort, där kolonisten är uppvuxen och bosatt.

Vid 1924 års riksdag gingo socialdemokraterna i andra lagutskottet med kraft i elden för expropriationsbestämmelser och reserverade sig mot majoritetens avböjande. Lagutskottets avstyrkande bifölls i första kammaren med 63 röster mot 35 och i andra kammaren med 84 röster mot 84 (se sid 63).

Den ovannämnda kommissionen på tre personer, vilka skulle verkställa undersökningen rörande enskilda jordägares benägenhet att avyttra jord för de i propositionen berörda tre nya ändamålen, ha den 23 april 1927 avlämnat berättelse över sin verksamhet. Betänkandet är icke befordrat till trycket utan ersatt med en kort redogörelse i propositionen. Det hade väl varit önskligt, att berättelsen, vid vilken fästats så stora förhoppningar för undvikande av expropriationsvägen, hade blivit utgiven i tryck. Det har sagts mig, att anledningen till att så ej skett varit den, att berättelsen ej innehöll så särdeles mycket av intresse. Betänkandet synes mig läsvärt och ägnat att väcka eftertanke. Det har, såsom måst förutses, ej någon vägledning för ett fast grepp på jordanskaffningen och de närmare villkoren. Allra minst skänker det någon förvissning, att

möjligheter i varje särskild trakt för därstädes bosatta jordsökarna stå vederbörligen till buds. Erbjudandet av jord till bildande av nya jordbruk är påtagligen kringskuret.

Kommissionen har ock fått sitt uppdrag begränsat till att utforska allenast jordäggande bolags villighet. »Rikets kolonisation» är därmed även på detta sätt beskuren. De resultat, vartill kommitterade kommit. äro helt naturligt svävande och otillräckliga. Jordbruksministern säger själv, att det icke är möjligt att i detalj bedöma bolagens försäljningserbjudanden.

Berättelsen belyser dessutom det hotande återfallet till 1896 års ägo-styckningslag. Den ger anvisning icke blott på inägojord utan tilldelning av skogsmark utan ådagalägger även att vid erbjudandet av inägojord tillika med skogsmark den senare såsom det synes merendels till arealen föga överstiger inägojorden. Några garantier för beskaffenheten, priset och betalningsvillkor kunna givetvis icke heller lämnas. För den jord, som i första hand förvärvas av det allmänna eller som det kallas jordanskaffning i egen regi, synes ej stadgas, att återförsäljningen skall ske företrädesvis efter självkostnaden. Det framgår snarare, att beloppet må överstiga en sådan kostnad för att utnyttjas för täckande av uppkomna brister på andra håll.

Ett belysande förhållande synes mig vara, att jordanskaffningen av förslaget tillitas ej främst för att tillgodose individen såsom sådan, utan man rör sig fortfarande med allmänna anvisningar på jord, som skulle stå till salu på olika delar i landet utan att kunna anvisa utvägar för den förflyttning av folket från avlägsna boningsplatser, som ett sådant system skulle medföra.

Jordbruksministern framhåller att han är ense med sakkunniga därom, att egnahemsorganisationen bör vid jordanskaffningsverksamhetens bedrivande söka att »i första rummet och i största möjliga utsträckning taga det enskilda initiativet i sin tjänst» samt därvid leda, understödja och kontrollera detta, så att resultatet bliver. De här citerade orden äro i propositionen kursiverade. Detta bländverk förefaller nästan såsom en sista förtvivlad utväg för att avvisa tanken på att det allmänna även får taga i sin tjänst ett verktyg, som kan skänka något allvarligt åt jordanskaffningen. Om Lars och Greta kunna erhålla ett torftigt uppehälle ur ett stycke odlingsmark, som på främmande område ligger utan nytta i närheten av deras föräldrars hem, så frågas vad det enskilda initiativet skall kunna verka, om ägaren utan giltig grund vägrar upplåtelse eller upplåtelse i tillräcklig omfattning. Det enskilda initiativets chimär båtar föga Lars och Greta med de två tomma händerna.

Ett förslag till nästkommande socialdemokratiska partikongress, att denna skulle bland annat »uttala sig för» de tidigare jordkommissionernas förord för expropriationsvägen, har visserligen av programkommissionen och partistyrelsen avstyrkts. I en motion vid årets riksdag har emellertid från riksdagsgruppens förtroenderåd framhållits, att expropriation vore erforderlig för bland annat bildandet av nya jordbruk.

*Nya jordbruk
även till
obemedlade.*

En huvudfråga är, huruvida bildandet av nya jordbruk skall förbehållas dem, som kunna anskaffa något eget bidrag eller även personer med två tomma händer men goda personliga kvalifikationer. Ostridigt bör ingen inlockas i ett företag, som för honom icke blir överkomligt eller kräver omänskliga försakelser. Kolonisationssakkunniga yttra om jordsökandens ekonomiska ställning (sid. 99 jmf. sid. 54) att fixerade regler icke vore på sin plats. Ett relativt knappt eget kapital kunde hos viss jordsökande ofta uppvägas av särskild stor duglighet, gynnsamma familje-, arbets- eller levnadsförhållanden eller andra särskilda angelägenheter. Erfarenheten hade emellertid ådagalagt vikten av att en egnehemsbyggare kunde själv bidra till lägenhetens bildande med ett ej för obetydligt eget kapital. För en sådan person bleve skuldbördan mindre och intresset för hemmet starkare. Vidare kunde icke påräknas, att bidrag av allmänna medel förslogo att helt täcka alla kostnaderna. Propositionen inlåter sig, så vitt jag kunnat finna, icke på denna angelägenhet. Då emellertid den medger understöd från det allmänna endast intill viss del av kostnaden, får väl propositionen anses bygga på att i regel endast den, som förfogar över egna medel, kan komma i fråga.

Inom jordkommissionen uppdelade sig ledamöterna i frågan om bildande av nya jordbruk i tre grupper, som avgåvo var sitt förslag, nämligen förslag I av tre socialdemokrater, förslag II av två liberaler samt förslag III av de två konservativa. Den huvudsakliga utredningen innefattades i det förstnämnda förslaget, som sysslat med »rikets kolonisation» oberoende av den olika äganderätten till jorden. Under rubrikerna finansiella frågor och nybyggarens personliga förhållanden ingick förslaget i diskussion om den nu berörda angelägenheten (band IV sid. 131—143). Däri yttrades bland annat följande:

»När staten nu på allvar vill uti tider av stor nöd bereda folket ett livsuppehälle genom nya jordbruk, måste också tillses, att det hela ej väsentligen stannar vid en vacker åtbörd utan även tager gestalt i en omfattande verklighet, som kan äga bestånd och varaktighet. Det kan väl då knappast försvaras, att man blundar för vanskligheterna och slår sig till ro med den apparat, som konstruerats kanske mera för att i det yttersta slå vakt om jordägarerätten, fastighetskrediten, gamla fördomar och politiska konjunkturen än av medkänsla för den undre värld, som ropar efter hjälp.

Anser man således, att jorden måste betalas till sitt fulla värde, att inteckningsinnehavare, som inlåter sig på risken att taga inteckning för fordran utöver taxeringsvärdena, måste i detta fall speciellt skyddas, nödgas man dessutom att för odlingar, vägar och byggnader, i den mån de ej utföras av nybyggaren själv, betala gångbara priser och de höga frakterna till de avlägsna trakterna, så måste skaparen av ett sådant verk efteråt betrakta det något, innan han giver sitt utlåtande över, att det är fullkommat.

Det är med andra ord icke någon mening uti att överlåta till en nybyggare en med gäld så belastad fastighet, att det är uppenbart att han snart måste gå ifrån nybygget eller i lyckligaste fall där framläpa en eländig tillvaro. Befinnas kostnaderna, i den mån de skola vila på nybyggaren, ur

nämnda synpunkter för höga, finnes ingen annan utväg än att *avlyfta från nybyggaren vad som är för mycket och binda honom endast vid en rimlig andel i kostnaderna*. Härigenom uppstår en förlust, som således stannar på statsverket. — — —

Förslaget vill nämligen hålla öppen åtminstone möjligheter för den till synes fullständigt medellöse att kunna slå sig fram till ett jordbruk på grund av sin erfarenhet i yrket och den egna kraften, som också äro tillgångar, med vilka framför allt bör räknas.

För att bana väg för dylika möjligheter kräves emellertid, att i organisationen ingår ett moment av personlig omvårdnad. Nybyggesväsendet bör icke ordnas som någon statens grosshandel med utbrutna jordbruksområden, vilka slumpvis tillfalla dem, som kunna erbjuda de största ekonomiska tillgångarna. Var helst håg, fallenhet eller behov av ett jordbruk föreligger, bör den sökande hava en personlig rätt att bliva prövad, uppmuntrad och vägled. Det är just en sådan rätt för de svenska medellösa medborgarna, som på grund av förhållandena äro kallade till jordbrukare, vilken skall tillförsäkras dem genom lag.»

Uti det i betänkandet återgivna lagförslaget formuleras förevarande angelägenhet uti 55 § sålunda:

»Befinnes det värde, som jämlikt denna lag åsättes ett nybygge, uppenbarligen vara för högt för att nybygget skall, med hänsyn jämväl till nybyggarens övriga utgifter, kunna lämna dräglig avkastning till beloppets förräntning och amortering under stadgad tid samt en medelstor familjs uppehälle, skall värdet nedsättas till vad för nybygget och dess innehavare kan anses överkomligt. Därvid må även kunna tagas tillbörlig hänsyn till nybyggares personliga förhållanden i övrigt. Den förlust, som härigenom uppkommer för staten, gottgöres i den ordning särskilt kan vara stadgat.

Jordkommissionen åligger att för varje fall sorgfälligt pröva denna angelägenhet. Anses nedsättning böra äga rum överlämnas förslaget till centralstyrelsen, som med eget utlåtande underställer det Konungens prövning.»

Det är ett tidstecken, att från Örebro arbetarekommun framlagts till den kommande socialdemokratiska partikongressen en ganska omfattande motion i jordfrågan betraktad ur arbetslöshetens synpunkt. I denna påkallas bland annat »statshjälp» (jordupplåtelse, statslån och statssubvention) i sådan omfattning och på sådana villkor för bildandet av nya självständiga mindre jordbruk, att även den medellöse — blott han äger de personliga kvalifikationerna — har möjlighet att bli självständig jordbrukare.

Må vi besinna, att fattigdomen är ännu en institution, livsföringen ett lotteri och arbetslösheten en permanent företeelse. Vår inre politik måste väsentligen vara inriktad på fattigdomens avskaffande. Detta kräver icke minst tillgång till penningar. För de 106 miljoner, som nyligen anslagits till ersättningsbyggnad för flottan under 10 år, kunde i stället skänkts 10,000 kronor till ett var av 10,600 nya jordbruk. Med en gåva av 5,000 kronor, som lärers anses behöva högst ifrågakomma, skulle för flottanslaget kunna upprättas 21,200 nya jordbruk o. s. v. En torpedjagare kostar omkring 7,500,000 kronor och därför skulle i stället kunna skänkas 5,000 kronor till ett vart av 1,500 nya jordbruk. Flottanslaget avkastar inget livsuppehälle

och valutan reduceras inom kort till skrotvärdet. Motsvarande belopp, skänkta till nya jordbruk, skapa livsuppehållen för oöverskådliga tider.

Såsom bilaga till denna motion må för jämförelse fogas jordkommissionens förutnämnda lagförslag, det liberala lagförslaget (de två konservativa medlemmarna framlade ej något utarbetat förslag) samt norrlandskommitténs och reservanternas lagförslag i ämnet.

*Människorätt
och äganderätt.*

Till sist må betonas vad i ovannämnda jordmotion av 1925¹ erinrades om förblandningen i detta fall av människorätt och äganderätt.

Den sociala jordfrågan, sades det, måste få vara vad den är, nämligen en fråga om människorätt. Således en mänsklighetsfråga, en samvetsfråga, en kristendomsfråga, hur man vill kalla det. Häremot resa intressena sitt anspråk, att aktiebolagens och de större enskilda jordinnehavarnas äganderätt till jorden är en högre eller åtminstone nödvändigare rätt än människorätten.

De moraliska lagarna hava här ett benådat verksamhetsfält. Utan deras ledning är någon betydelsefull framfärd i jordens bruk avskuren. Även de materiella vinningarna utebliva väsentligen.

Dessa lagar kräva, att den svenska jorden skall stå till buds för omistliga mänskliga behov, i all synnerhet för uppehälle genom jordbruk och för bostad. Den stora jordegendomen har ingen befogenhet att låta jord, som kan utnyttjas för dylika ändamål, ligga obegagnad.

Vidare är det enligt människorätten en samvetssak, att upplåtelser av jord för fyllande av de mänskliga behoven ej få förvanskas genom beroende av enskilda jorddrottars godtycke eller offentliga fogdars kallsinne. De moraliska lagarna slå vakt om hemmens okränkbarhet och om arbetets frukt åt dem, som i sitt anletes svett kämpa för sin bärgning och sina andliga behov.

Slutligen förutsätter människorätten, att förenämnda omvårdnad ytterst blir individuell. Individ är ett latinskt ord som betyder det odelbara. De levande individerna äro samhällets odelbara celler. Deras ofärd är den stora överbyggnadens ofärd. Omvårdnaden måste bestå *Lars* och *Greta* och just dem. Där de av ödets skickelse slagit rot i en karg jordmån, måste denna uppluckras och befruktas för dem. Det är tillbörligt att komma till dem och ej till en nebulosa av teoretiskt tänkta personligheter, komma med en påtaglig grundval, från vilken de sedan av egen kraft kunna skapa sig en rimlig tillvaro. Några politikernas företrädesvis från den övre världen slamrande spel i huvudstaden och delvis residensstäderna om makten med brickor och tärningar, med förevändningar och undanflykter är döden för *Lars* och *Greta* i den tysta förbisedda vrån i ländsbygden. Sådant är läget för människorna i landet.

Det är å andra sidan icke mening att vara orimlig. Även i de av tidigare beredningar framlagda förslag tages skäligen hänsyn i förekommande fall.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, såvitt den rör *bildandet av nya jordbruk*, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget,

1) att det allmännas bistånd framstår såsom kolonistens rättighet, begränsad visserligen av det möjliga, och ej såsom företrädesvis en nåd, slumpvis utdelad av jordägaren och tämligen okontrollerade myndigheter;

2) att klart utsäges, att obemedlade med personliga kvalifikationer skola beredas tillgång till nya jordbruk likaväl som andra kolonister;

3) att bidrag utan återbetalningsskyldighet lämnas dylika obemedlade, i den mån detta är nödvändigt för att jordbruket skall bära sig eller kunna göra det utan orimliga försakelser;

4) att omtanke icke minst ägnas hemmasöner och hemmadöttrar, vilka lättare kunna gå till verket med stöd av föräldrahem och andra förbindelser i hemorten;

5) att grundläggande bestämmelser fastställas och verksam kontroll utövas för att jordbruken må erhålla tillräckligt med inägor, skog och bete;

6) att — i huvudsaklig anslutning exempelvis till jordbrukskommissionens bilagda förslag I — skäligen grunder för prissättningen föreskrivas;

7) att vägledande bestämmelser om behörighet beträffande såväl kompetens som företrädesrätt vid konkurrens om visst jordbruk stadgas;

8) att jordanskaffningen, såvitt rör enskild jord — enligt jordkommissionen företrädesvis bolagsjord och gods — kompletteras med skäligen expropriationsbestämmelser för vinnande av erforderliga och rimliga uppgörelser vid den tid, på den plats, i den omfattning, mot det pris och till förmån för den person som vederbör; samt

9) att dessa och andra grundlinjer för bildandet av nya jordbruk, såsom i föregående förslag, fastställas genom lag.

Stockholm den 16 mars 1928.

Carl Lindhagen.

Bilaga.**Förslag I¹ inom jordkommissionen till lag om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk.****Om begreppet jordbruk.****1 §.**

Med jordbruk enligt denna lag avses i främsta rummet jordbruk, varå enligt ortens förhållanden huvudsakligen kan försörjas en medelstor familj med eget arbete (större nybygge).

Till upprättandet av mindre jordbruk, än ovan sägs, skall bistånd enligt denna lag ock kunna lämnas, blott jordens odlande sker i sådan utsträckning, att jordbruk kan, till skillnad från plantering av täppa och mindre trädgårdsland, sägas äga rum (mindre nybygge).

Såsom jordbruk skall jämväl anses trädgårdsskötsel för frambringande av allmänt brukliga vegetabiliska födoämnen.

Om behörighet att erhålla bistånd.**2 §.**

Arbetsför svensk medborgare, man eller kvinna, som önskar erhålla statens bistånd för bildandet av nytt jordbruk (nybygge) att idkas för egen räkning, må, i den mån möjlighet därtill yppas, kunna tillhandahållas mark och ekonomiskt understöd under de förbehåll och i den ordning, denna lag stadgar.

3 §.

Rätt till bistånd enligt denna lag tillkommer i övrigt allenast den, som
1) saknar tillräckliga medel för ernående av det med lagen avsedda ändamålet, såsom i 49 § närmare omförmäles;

2) genom härkomst, praktik, håg eller eljest kan antagas vara skicklig att ägna sig åt mindre jordbruk; och må därvid, därest sökanden är gift eller trolovad, kunna tagas hänsyn jämväl till makens, makans eller den trolovades fallenhet därför.

4 §.

Den som på grund av födsel, varaktig bosättning eller eljest kan räkna viss trakt som sin hemort, äger företrädesrätt till bistånd för erhållande av nybygge i denna trakt.

Söka två eller flera behöriga personer samma nybygge, träffas avgörandet, efter vad som med hänsyn till deras personliga förhållanden kan prövas mest skäligt. Därvid bör hänsyn tagas ej blott till deras fallenhet för jordbruksarbete utan ock till olika grad av arbetslöshet, omfattningen av försörjningsplikt och andra ömmande omständigheter.

¹ Se sid. 9. Förslaget avser »rikets kolonisation» och således även kronans mark.

Om mark, som bör utläggas till nybygge.

5 §.

Vid utseende av mark till nybygge, skall, där omständigheterna medgiva det, tagas hänsyn till lägenhetens lämplighet, oavsett vem som äger marken. Har sökande på förhand anmält sig, bör ock fästas avseende å dennes personliga förhållanden och skäligen önskingar.

Nybygge bör helst upptagas i närheten av bygd, invid kommunikationsled eller ort, där arbetsförtjänster i mån av behov kunna påräknas. I trakt, belägen avses från bygd eller bestående jordbruk, bör om möjligt minst tre nybyggen anläggas i närheten av varandra.

6 §.

I främsta rummet bör, där förhållandena medgiva det, nybyggesanläggning avse upptagande av större nybygge. Till dylikt nybygge skall läggas fullt tillräcklig oodlad eller odlad jord, som med avseende å ortsförhållandena kan anses odlingsvärdig, samt, i mån av tillgång, även erforderlig ängs- och hagmark.

7 §.

Till större nybygge skall ock läggas skogsbördig mark för tillgodoseende av dess behov av bränsle samt virke till husbyggnader, reparationer, hässjor, stängsel, redskap och dylikt, därest detta enligt ortsförhållandena anses nödigt samt tillgång till sådan mark finnes å stamfastigheten.

Är virkesförrådet å tilldelat skogsområde så anlitat, att ur skogen ej under närmaste tiden kan årligen uttagas ett virkesbelopp, motsvarande vad den skogsareal, som tilldelats såsom husbehovsskog, beräknas kunna under uthålligt bruk avkasta, skall nybygget under alla förhållanden tilläggas rättighet att under erforderlig tid fylla bristen efter utsyning å tjänlig plats å fastighetens övriga skog, i den mån densamma med iakttagande av vad ovan stadgats därtill lämnar tillgång.

Anses med hänsyn till ortsförhållandena, nybyggets bärkraft eller huvudfastighetens intresse uppenbarligen lämpligare att med det förenas rätt för all framtid att å tjänlig plats på huvudfastighetens behållna skogsmark helt eller delvis taga det erforderliga skogsfånget, må sådan rätt kunna, i stället för marktilldelning, tilläggas nybygget.

Skogsfång, som ovan i andra och tredje styckena sägs, skall till omfånget noga bestämmas; och böra jämväl i övrigt föreskrifter meddelas, ågnade att förekomma tvist om skogsfångets uttagande.

8 §.

Till större nybygge skall läggas bete för de kreatur, som kunna vinterfödas å detsamma, i den mån sådant bete på grund av ortens förhållanden anses vara omistligt.

Finnes ej tillräckligt sådant bete å den inägojord i hag- eller skogsmark eller å den skogsbördiga mark, som tillägges nybygget, bör den erhålla felande bete genom ytterligare marktilldelning från huvudfastigheten eller betesrätt å dennas behållna skogsmark. I valet mellan marköverlåtelse eller betesrätt å huvudfastighetens mark skiljs efter omständigheterna med hänsyn till ortens sed, huvudfastighetens intresse och vad som är gagneligt och överkomligt för nybyggaren.

9 §.

Till större nybygge skall höra laga rätt till vattnet invid strand, som tilldelas nybygget.

Finnes å huvudfastigheten avsevärt vatten, skall nybyggaren berättigas att där till husbehov idka fiske, därest detta utan olägenhet kan ske samt nybygget ej genom tilldelad strandrätt tillgodosetts i berörda avseende. Nybyggets innehavare tillförsäkras lämpligt tillträde till strand för berörda rätts utövande. Ej må husbehovsfiske utövas till skada för åtgärder, som av jordägaren vidtagits till fiskets förbättrande.

10 §.

Till mindre nybygge, varom i 1 § andra stycket sägs, skall läggas odlingsvärd oodlad jord samt även ängs- och hagmark till den omfattning, som kan anses skäligen påkallad av ortsförhållandena och nybyggarens personliga behov. Odlad jord må endast undantagsvis läggas till mindre nybygge.

Husbehovsskog, bete och husbehovsfiske, varom i 7, 8 och 9 §§ förmäles, bör ock tilldelas mindre nybygge på det sätt och i den utsträckning omständigheterna anses påkalla.

11 §.

Rätt till skogsfång, mulbete och fiske, vilken enligt 7 § andra och tredje styckena, 8 § andra stycket samt 9 § andra stycket förbehålles nybygge på annans mark, skall utan särskild in-teckning såsom servitut vila på den senare marken. Anteckning härom skall beträffande både den härskande och tjänande fastigheten ske uti de vid underrätten i orten förda lagfarts- och in-teckningsprotokoll samt fastighetsböcker. Ej må sådan servitutsrätt genom avtal upphävas utan Konungens tillstånd.

Det åligger jordkommissionen att hos rätten för vederbörlig anteckning göra anmälan om dylikt servituts tillkomst och upphörande.

12 §.

Ifrågakommer utbrytning av flera närliggande nybyggen, bör den till husbehovsskog avsedda marken eller väsentlig del därav avsättas till en för nybyggena gemensam skogsallmänning, där så lämpligen kan ske. Sådan allmänning förvaltas i den ordning, som varder särskilt stadgad.

13 §.

I de trakter av landet, där jordbruket enligt lag ansetts behöva icke blott husbehovsskog utan även stödskog, må, där för större nybygge behovet av husbehovsskog tilldelas i form av markområde, jämväl nödigt stödskogsområde utbrytas.

Dylika stödskogsområden förbliva i statens ägo och avsättas, på sätt särskilt varder stadgat, till stöd främst för större och mindre nybyggen, men kunna ock bilda kärnan till sockenallmänningar till förmån för sådana jordbruk, som sakna tillräckligt med skog eller bete.

14 §.

Konungen, äger, i mån av behov och efter olika orters förhållanden, meddela särskilda föreskrifter rörande dels omfattningen av den odlingsbara eller odlade jord samt ängs- och hagmark, som jämlikt 6 § och

10 § bör tilläggas nybygge, dels de tilldelningar av skog, bete eller fiske, som jämlikt 7—10 §§ kunna ifragakomma, och dels den enligt 13 § medgivna utbrytningen av stödskog.

15 §.

För främjande av denna lags syfte samt förekommande av mellanhänders jordocker bör staten söka genom frivilligt avtal förvärva enskilda egendomar, när dylika stå till buds på förmånliga villkor och synnerligen lämpa sig för bildande av nya jordbruk.

Vid utnyttjandet av sådan fastighet, som ovan sägs, bör övervägas lämpligheten att, för bibehållande av storbruket med dess fördelar och utnyttjandet av ekonomibyggnaderna, upplåta egendomen till brukande åt någon kooperativ sammanslutning av sådana personer, som äro behöriga att erhålla bistånd enligt denna lag samt därom göra framställning.

Om nybygges utbrytning.

16 §.

Konungen äger med iakttagande av denna lag meddela allmänna föreskrifter rörande omfattningen av den jord, som inom visst län skall avstås, samt må ock giva närmare bestämmelser om nybyggens utbrytning i viss trakt.

Erforderliga åtgärder i övrigt för bildandet av nybyggen enligt denna lag handhavas av statsorganisationen för sociala jordfrågor.

17 §.

Jordkommissionen skrider till anskaffande av nybyggen inom olika orter i länet, i den mån på grund av skedd ansökan eller anmälan från jordkommitté, annan jordkommission eller centralstyrelsen eller eljest kända förhållanden efterfrågan efter nybygge förefinnes eller uppenbarligen är att inom närmaste tiden emotse från länet eller andra trakter i landet.

Nybyggen kunna sålunda efter omständigheterna anskaffas antingen för att tillhandahållas nybyggare, som framdeles anmäla sig, eller ock efter föregående framställning av nybyggare.

18 §.

Jordkommissionen skall genom underhandling med jordägaren söka åvägabringa frivilligt avtal om enskild marks och servitutsrätts avstående i överensstämmelse med denna lags föreskrifter.

Kommissionen uppgör därvid, så vitt möjligt efter samråd med jordägaren, ett förslag, hur enligt kommissionens uppfattning nybygge lagligen och lämpligen bör utbrytas samt huruvida och till vilket belopp lösen bör erläggas för den jord jämte servitutsrätt, som skola åtfölja nybygget. Förslaget skall grundas på en sakkunnig besiktning å själva marken samt undersökning av dess verkliga beskaffenhet och ej allenast på kartor och skifteshandlingar.

Träffas frivillig överenskommelse, skall nybyggets område på kommissionens föranstaltande utbrytas genom laga lantmäteriförrättning. Vad i 35 och 36 §§ stadgas, länder härvid till efterrättelse.

19 §.

Kan, då fråga är om enskild mark, frivillig överenskommelse ej träffas om jords eller servitutsrätts avstående eller om löseskillingen, jmf. 25 § 3 mom., må jorden och servitutsrätt, utom i det fall, som i 15 § sägs, övertagas genom *tvångsavlösning* (expropriation).

Om skyldighet att avstå enskild mark.

20 §.

Beträffande skyldighet för enskild jordägare att för nybygges anläggning avstå erforderlig odlingsbar eller odlad jord skall, med iakttagande tillika av vad i 22 § stadgas, gälla följande:

1) *Odlingsbar jord* å fastighet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, skall avstås, såvida ej tjänliga åtgärder till jordens uppodlande vidtagits eller veterligen snart äro att förvänta.

Lag samma vare beträffande odlingsbar jord å fastighet, tillhörig enskild person, som ej är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, samt uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen eller eljest i spekulationssyfte.

2) *Odlingsbar jord*, tillhörig annan enskild person än i 1 mom. andra stycket sägs, skall avstås, därest den fastighet, vartill jorden hör, äger ett taxeringsvärde av minst 125,000 kronor och på samma gång en åkerareal av mer än 75 hektar, dock högst hälften av fastighetens odlingsbara jord. Vad sålunda stadgats medför ej rätt att tillita jord, för den händelse tjänliga åtgärder till jordens uppodlande vidtagits eller veterligen snart äro att förvänta.

Vad ovan sägs rörande taxeringsvärde och areal gäller sammanlagda taxeringsvärdet och arealen åkerjord å skilda fastigheter, som tillhöra samma ägare.

3) Oavsett vad i 2 mom. stadgas, må *odlingsbar jord*, tillhörande annan enskild person än i 1 mom. andra stycket sägs, jämväl avstås, då jorden i anseende till läge eller omfattning eller av annan anledning uppenbarligen ej kan antagas inom överskådlig tid bliva av fastighetens ägare uppodlad för att brukas med gårdens gamla inägor eller ingå i någon fastighetens klyvning mellan barn eller stärbhusdelägare.

Lag samma vare, om jord som nu sägs ligger i samhällighet med annan avsevärd odlingsmark, som behörigen skall upplåtas till nybygge och ej lämpligen kan ensam utbrytas, eller om jorden, såsom utgörande myr eller annan vattendränkta mark, måste av tekniska skäl ingå i tillämnad torrläggning för nybyggesändamål av annan tillhörig, avsevärd del i den vattendränkta marken. I sådant fall skall fastighetens ägare dock vara berättigad påkalla, att vad på hans fastighet belöper i den samfälliga odlingsmarken eller i redan skiftad odlingsmark bibehålles vid hans fastighet mot erläggande av de på hans andel i marken belöpande omkostnaderna.

I de fall, som ovan i detta moment omförmälas, skall bröstarvinge till jordägaren samt, där fastigheten äges av stärbhus, delägare i detsamma hava efter arvsföljd företrädesrätt till nybygge å fastighetens berörda odlingsmark, enligt andra stycket dock under förutsättning, att jordägaren ej vill övertaga marken. Är sökande delägare i stärbhus, må ock kunna

från fastigheten till nybygget läggas ytterligare odlingsmark, ängs- och hagmark samt skogsmark eller skogs- och betesrättigheter jämlikt denna lags bestämmelser, dock högst vad på hans arvslott kan antagas belöpa. I annat fall må sådan tilldelning mot jordägarens bestridande ej äga rum. Ansökan om rätt som nu sagts skall i god tid insändas till jordkommissionen. Anmäla sig två eller flera lika behöriga, vare lag som i 4 § andra stycket sägs.

4) Befinnes för de i 1 och 2 mom. avsedda fall erforderligt, att till vinande av lämpliga gränser någon mindre del av stamfastighetens *odlade jord* tillägges nybygget, må en sådan tilldelning ock kunna äga rum. Vanhävdat åkerjord skall därvid i första hand anlitas.

5) *Odlad jord*, som enligt ortens förhållanden är att anse som synnerligen vanhävdat, skall, oavsett vad ovan stadgats, avstås, såvida ej tjärliga åtgärder till vanhävdens avhjälpan vidtagits eller veterligen snart äro att förvänta.

Befinnes fastighet i huvudsakliga delar ligga i sådan vanhävd, som ovan sägs, skall skyldighet föreligga att avstå fastigheten i sin helhet.

6) Å fastighet, som i 1 och 2 mom. sägs, må, där tillgång till annan lämplig jord i orten ej finnes samt behovet är trängande, kunna tagas i anspråk även *odlad jord*, som ej är vanhävdat, till ett omfång av högst 25 procent av den odlade jorden.

21 §.

Den, som är skyldig att för nybygges anläggning avstå oodlad eller odlad jord på sätt i 20 § sägs, är ock pliktig att avstå ängs- och hagmark, husbehovsskog, bete, fiske och stödskog enligt 6—10 §§ och 13 § under de i nämnda paragrafer och 22 § givna förutsättningar.

22 §.

1) Skyldighet att avstå mark eller servitutsrätt enligt denna lag föreligger ej, då huvudfastighetens jordbruk eller skogsbruk därigenom skulle synnerligen försvagas eller synnerligt intrång ske i följd av uppkommen svårighet i skötseln av jordbruket eller skogsbruket. Odlad jord må ej anlitas, därest ekonomibyggnaderna därigenom kunna anses bli för stora i förhållande till den återstående arealen.

2) Har jord upplåtits på arrende, är arrendatorn ej skyldig att avstå den under sådan omständighet, som i 1 mom. sägs, såvida ej arrendeavtalet tillkommit i uppenbar avsikt att kringgå denna lag.

3) Odlingsbar jord må ej tagas i anspråk, som uppenbarligen är behöflig för nödig utvidgning av angränsande å huvudfastigheten redan upptaget jordbruk.

4) Jord får ej heller tagas i anspråk, där den erfordras till tomt eller upplagsplats eller till stenbrott, grus-, ler- eller torvtag, utbyggnad av vattenfall, fiske eller till annan dylik lägenhet eller ock kan anses behöflig för industriella anläggningar, som finnas å den fastighet, vartill jorden hör, eller i dess omedelbara grannskap.

23 §.

När särskilda omständigheter därtill föranleda, må Konungen meddela befrielse från skyldighet att avstå jord enligt denna lag.

Konungen må ock, i mån av behov, kunna meddela föreskrifter till ledning för tillämpningen av 22 § samt för bestämmandet av vilka lägenheter med iakttagande av denna lag böra lämpligen i första hand utväljas.

Om jordlösen vid tvångsavlösning.

24 §.

Lösen för jord eller servitutsrätt, som exproprieras, bestämmes efter det värde, vartill uti orten jord av ifrågavarande läge och beskaffenhet kan anses böra skäligen uppskattas med iakttagande dock tillika av de i 25 § givna föreskrifter. Till ledning för bestämmandet av berörda värde skall tjäna fastighetens taxeringsvärde.

Någon förhöjning av beloppet må ej äga rum på grund av den konjunktur, som tillkommit på platsen genom statens ifrågavarande verksamhet. Ej heller må så ske av hänsyn därtill, att en viss äga förmenas såsom utbruten böra betinga högre lösen än som svarar mot dess storlek och beskaffenhet i förhållande till fastighetens hela taxeringsvärde.

25 §.

1) Odlingsbar mark ersättes efter det värde, som bör äsättas den utan hänsyn till det särskilda värde, vartill markens brukbarhet för odling kan uppskattas.

2) Växande skog, som enligt 7 § åtföljer jorden, ersättes med dess värde å rot efter den uppskattning, som för dylikt värde i orten i allmänhet gäller. Har jordägaren i sin självdeklaration för beskattning upptagit värdet å fastighetens skog på rot till lägre belopp, vare det senare gällande.

Ersättningen för rätt till skogsfång enligt 7 § skall utgå antingen genom en årlig avgift motsvarande skogsfångets årliga medelvärde eller ock med ett kapitalbelopp, beräknat till tjugu gånger värdet av nämnda årliga avgift, allt efter vad som befinnes lämpligast.

3) Har mark, som tillhör bolag eller ekonomisk förening eller sådan enskild person, som i 20 § 1 mom. andra stycket sägs, blivit av kronan genom avvittring eller storskifte donerad till landets uppodling och bebyggande eller av kronan givits till industriens och bergsbrukets understöd, och tjänar jorden ej numera det avsedda ändamålet, eller innehaves den utan kronans medgivande eljest ej under villkor, som fästs vid densamma, skall i den lösen för jord och servitutsrätter, som enligt denna lag bestämmes, ett avdrag av 25 procent äga rum. Vid värdesättning å mark, som ovan sägs, må även fästas skäligt avseende å de utgifter ägaren i verkligheten fått vidkännas för densammas förvärv och utnyttjande, och må lösen ej överskrida dessa utgifter, därest ej synnerliga skäl tala därför.

Vad ovan i detta moment stadgats, skall, såvitt avser förenämnda ägare, anses äga tillämpning beträffande donationerna till jordbruket på mark uti de fem norrländska länen samt Kopparbergs och Värmlands län samt i fråga om donationerna till industrien och bergsbruket på rekognitionsskogar och därav uppkomna hemman samt till bergsbrukets understöd anslagna skogar, därest ej av ägaren visas eller åtminstone göres sannolikt, att mark, som skall upplåtas för nybygge, ej är av ovan sagd beskaffenhet.

Tvist rörande ovannämnda föreskrifters tillämplighet må inom två månader från det frivillig uppgörelse i övrigt träffats, eller från det avslösningsförrättning enligt 38 § avslutits, instämmas till underrätten i den ort, där det till utbrytning avsedda nybygget eller större delen av detsamma är beläget. Utan hinder av sådan tvist må dock nybyggets utbrytning fullföljas.

Konungen må, när särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna för

visst fall medgiva lindring eller frikallelse från föreskrifterna om löseskillingens belopp enligt detta moment.

4) Äro föranstaltningar vidtagna av jordägaren i uppenbart syfte att undgå eller försvåra jords eller servitutsrätts avstående enligt denna lag, skola dessa ej föranleda förhöjning av den jordägaren tillkommande ersättning.

5) Kan nybyggesanläggning anses giva huvudfastigheten ökat värde genom grannskapet av bofast befolkning eller tillgång på arbetskraft för skogsskötsel eller annat huvudfastighetens behov, skall å löseskillingen för jorden med tillbehör göras avdrag med ett belopp, motsvarande högst, vad staten enligt beräkning får utan gottgörelse vidkännas i omkostnader för nybyggets anläggning.

26 §.

Lider annan än jordens ägare intrång genom tvångsavlösningen, skall ersättning utgivas. Skadan bestämmes till det belopp, vartill förlusten skäligen må skattas. Är skadan av varaktig beskaffenhet, bestämmes ersättningen till visst belopp en gång för alla och utgår med tjugu gånger det belopp, vartill den årliga förlusten värderas.

Har jordägaren avtalat om nyttjanderätt till området eller del därav i uppenbart syfte att undgå eller försvåra jords eller servitutsrätts avstående enligt denna lag, skall ersättning ej utgå annat än för det fall, att den, till vilken nyttjanderätten upplåtits, å sin sida får anses hava varit i god tro. I nämnda händelse skall jordägaren i sista hand svara för ersättningen.

Om förfarandet vid tvångsavlösning.

27 §.

Bestrider jordägaren, att ifrågasatt, av Konungen ej förordnad avlösning av jord må enligt denna lag äga rum, eller kan därvid frivillig uppgörelse ej träffas rörande omfattningen eller läget av den mark och de servitutsrättigheter, som skola läggas till jordbruket, eller om lösen för det, som sålunda skall avstås, hänskjutes frågan, såvitt den är föremål för tvist, av jordkommissionen till avgörande genom förrättning på stället av en för ändamålet utsedd *avlösning snämnd*.

Därest jordkommissionen och jordägaren ej förena sig om val av nämnd, skall denna bestå av tre personer, utsedda i den ordning 28 och 29 §§ stadga.

Rörande tvist om jordlösen för visst fall är i 25 § 3 mom. särskilt stadgat. Jordägare må ej göra invändning därom, att annan lägenhet i orten bort i stället för hans jord tillåtas eller att behovet jämlikt 20 § 6 mom. ej är trängande.

28 §.

För varje län utser Konungen för en tid av tre år två eller högst fyra lantmätare inom länet att på anmodan vara ordförande i avlösning snämnd. Dylikt uppdrag kan återkallas.

Kommunalfullmäktige, eller, där sådana ej finnas, kommunalstämman inom varje kommun utse samtidigt med val av jordkommitté tillika tre högst fem personer att vara ledamöter i avlösning snämnd. Till ledamot kan ock utses ledamot i jordkommitté.

Synnerlig vikt bör läggas därå, att till ordförande och valda ledamöter i avlösningsnämnd utses allenast personer, män eller kvinnor, som äro kända för självständighet, oväld och socialt intresse.

Avgår ledamot under tiden för uppdraget, skall i mån av behov ny ledamot utses för den återstående tiden.

Jordkommissionen skall underrättas om valet.

29 §.

För verkställande av avlösningsförrättning äger jordkommissionen tillkalla den ordförande i avlösningsnämnd, vars resa till förrättningsstället med hänsyn till hans bostads belägenhet kan antagas medföra minsta kostnaden. Ställer sig kostnaden lika för två eller flera ordförande, äger kommissionen fritt val.

Den utsedde ordföranden tillkallar i ovan sagd ordning de två till förrättningsstället närmast boende kommunala ledamöterna inom den kommun, där fastigheten, från vilken avlösning skall äga rum, eller större delen av densamma är belägen. Inträffar för kommunal ledamot förfall, äger ordföranden på sätt ovan sägs tillkalla annan ledamot.

Har misstag ägt rum om ordförandes eller annan ledamots bostads närbelägenhet, utgör detta ej hinder för förrättningens företagande och avslutande. Någon klagan över förrättningen må på denna grund ej föras.

30 §.

Emot ledamot i nämnden gäller i jävsavseende i tillämpliga delar enahanda stadganden, som i 31 § skiftesstadgan föreskrivits beträffande förrättningsmän.

31 §.

Det åligger ordförande i nämnden att, i den mån årstiden lämpar sig därför, skyndsammast möjligt utsätta dag för förrättningen. Till denna kallas av honom även jordkommissionen och jordägaren genom särskilda kallelsebrev, som skola till dem med posten avsändas så tidigt, att kallelserna kunna komma dem tillhanda minst fjorton dagar före förrättningen. Ordföranden föranstaltar ock därom, att kungörelse angående dag och ställe för förrättningen minst fjorton dagar förut uppläses i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, och införes i tidning inom orten. Kungörelsen skall tillika innehålla, att de, vilkas rätt är beroende av förrättningen, äga därvid tillstädeskomma och bevaka sin rätt.

Genom jordkommissionens försorg skall ordföranden tillställas gravationsbevis rörande fastigheten. Besväras densamma av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller för rätt till avkomst eller annan förmån eller kan fastigheten enligt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för fordran eller annan rätt, som nyss är sagd, skola innehavare av sådan fordran eller rätt, om de äro kända och inom riket boende, underrättas om förrättningen genom särskilda kallelsebrev, enligt vad om kallelsebrevs avsändande till jordkommissionen och jordägaren är stadgat.

32 §.

Jordkommissionen gör hos domaren i orten anmälan om förrättningen. Anteckning härom skall ske i in-teckningsprotokollet å nästa rättegångsdag under lagtima ting, så ock i in-teckningsboken.

33 §.

Förrättning, verkställd av avlösningsnämnd, är att anse som laga lantmäteriförrättning.

Ordföranden är för sina åtgärder och beslut underkastad tjänstemannaansvar. Annan ledamot i nämnden skall, innan han vid avlösningsförrättning får biträda, inför länsstyrelsen eller närmaste domstol avlägga enahanda ed, som i 21 § skiftesstadgan är stadgat för gode män vid lantmäteriförrättning. Vid början av varje förrättning skall ordföranden inför nämnden samt tillstädeskomna sakägare uppläsa 24, 25 och 26 §§, 27 § första stycket samt 28 § tredje stycket i denna lag.

34 §.

Stanna förrättningsmännen i olika meningar, gäller vad de flesta säga.

Har var sin mening, gäller, om de kunna jämkas till varandra, den mening, som efter jämkning finnes hava erhållit de flesta rösterna, men i annat fall vad ordföranden säger.

35 §.

Jorden skall vid förrättningen utbrytas genom ägostyckning, därest denna ej för visst fall anses böra utgöra avsöndrad lägenhet. Härom gäller i tillämpliga delar vad i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring sägs.

Ordföranden skall, där jordavsöndring äger rum, avfatta området å karta, så beskaffad, som i 21 § första stycket i förenämnda lag sägs, där ej sådan karta ändå finnes tillgänglig. Honom åligger ock att upprätta noggrann beskrivning över områdets storlek och gränser samt ägornas olika beskaffenhet. Denna beskrivning intages i förrättningsprotokollet.

36 §.

Ägorna till nybygge böra, så vitt ske kan, läggas i ett sammanhang. I varje fall må antalet skiften, som enligt gällande föreskrifter få läggas till en fastighet, ej överskridas i annan händelse än då sådant finnes erforderligt för ett rätt iakttagande av denna lags bestämmelser.

37 §.

Kostnaden för avlösningsförrättning gäldas i första hand av staten. Har jordägarens påstående, som föranlett förrättningen, blivit ogillat, skall kostnaden i sista hand stanna på jordägaren med undantag av kostnaden för jordkommissionens förundersökning och inställelse. Godkännes nämnda påstående, äger jordägaren bekomma gottgörelse av staten för sina utgifter. Har jordägaren och jordkommissionen å ömse sidor tappat eller finnes saken hava varit tvivelaktig, skall jordägaren vidkännas sina egna utgifter men staten ensam kostnaden i övrigt.

Härom äger avlösningsnämnden ock träffa avgörande.

38 §.

Förrättningen avslutas med tillkännagivande, att rättsägare, som är missnöjd med förrättningen, äger att fullfölja talan däremot på sätt i 39 § sägs. Avskrift av det vid förrättningen förda protokoll skall vid förrättningens avslutande eller ock å därvid bestämd dag inom trettio dagar efter förrättningen överlämnas till någon i orten boende person, som av rättsägarna utses att mottaga den. Avskriften skall vara hos honom tillgänglig för en var, som åstundar att granska eller avskriva den.

39 §.

Över avlösningsnämndens beslut i frågan, huruvida den ifrågavarande avlösningen av jord må lagligen äga rum eller beträffande omfattningen eller läget av den mark jämte servitutsrätter, som skola läggas till nybygget, må besvär anföras hos Konungen i jordbruksdepartementet. Besvären, ställda till Konungen, skola inom trettio dagar från det förrättningen förklarats avslutad, enligt vad i 38 § sägs, ingivas eller insändas med posten till jordkommissionen, som med eget utlåtande skyndsamt överlämnar dem till departementet.

I fråga om nämndens beslut om lösen för det, som skall avstås, samt om gäldandet av kostnaden för avlösningsförrättningen må klagan icke föras.

Är rättsägare missnöjd med förrättningen, i vad den avser områdets mantalssättning eller utstakning, eller förmenar någon, att förrättningsman ej blivit i laga ordning förordnad eller varit jävig eller att förrättningen eljest ej i föreskriven ordning tillkommit, må, utom för den i 29 § tredje stycket omnämnda händelsen, talan fullföljas hos ägodelningsrätten genom besvär. Dessa skola ingivas eller insändas med posten till ordföranden i ägodelningsrätten inom sextio dagar från det förrättningen förklarats avslutad enligt vad i 38 § sägs.

I fråga om rättegången vid ägodelningsrätten samt besvär över rättens beslut skall gälla, vad angående klagan över avslutat laga skifte är stadgat.¹

40 §.

Kostnaden för klagan över avlösningsförrättning gäldas efter de grunder, som i 37 § föreskrivits beträffande kostnaden för nämnda förrättning.

41 §.

Det åligger jordkommissionen att inom nittio dagar efter det beslutet om avlösningen vunnit laga kraft hos länsstyrelsen nedsätta den bestämda löseskillingen.

Vid nedsättningen ingiver kommissionen till länsstyrelsen gravationsbevis rörande fastigheten, beslutet i ärendet samt bevis, att och när det vunnit laga kraft, ävensom, då jordavsöndring ägt rum, karta över området.

Löseskillingen skall av länsstyrelsen ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta.

42 §.

Har det avlösta nybygget ansetts böra utgöra avsöndrad lägenhet, meddelar länsstyrelsen fastställelse å avsöndringen utan hinder därav, att avhandling rörande områdets överlåtande icke upprättats eller ingivits. Vid ärendets prövning har länsstyrelsen att så förfara, som vore området av jordägaren avsöndrat och, där till områdets avsöndrande erfordrats särskilt tillstånd, sådant vore sökt.

Ej må vad i 20 § 4 mom. i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring stadgas utgöra hinder för fastställelse av avlöst områdes avskiljande från fastighet, vilken innehaves såsom fideikommiss.

43 §.

Då beslutet om fastställelsen vunnit laga kraft, är områdets avlösning fullbordad. Är fråga om ägostyckning, har ägodelningsrättens ordförande

¹ Tre andra alternativ till lydelse av 39 § utformade i not till motiveringen sid. 126.

att ofördröjligen om beslutet underrätta länsstyrelsen och jordkommissionen. Gäller frågan jordavsöndring, skall länsstyrelsen om beslutet ofördröjligen göra anmälan hos domaren och jordkommissionen.

44 §.

Avlöst område övergår till ny ägare fritt från rätt till avkomst eller annan förmån, varom i 31 § andra stycket sägs. Angående avlöst område befriande från ansvar för gäld, som i huvudfastigheten blivit intecknad, stadgas i 24 och 36 §§ inteckningsförfordningen.

45 §.

Sedan beslut, som i 43 § sägs, vunnit laga kraft, utbetalar länsstyrelsen löseskillingen jämte därå upplupen ränta till den, som därtill är berättigad.

Häftar fastigheten för fordran eller annan rätt enligt vad i 31 § andra stycket sägs, äga stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskilling för utmätningssvis såld fast egendom motsvarande tillämpning. Sammanträde för fördelningen hålles, så snart ske kan. Kallelse till sammanträdet skall genom länsstyrelsens försorg minst fjorton dagar förut med posten sändas till jordägaren och kända innehavare av fordran eller annan rätt, som nu är sagd, samt, om innehavare är okänd, införas i allmänna tidningarna och inom orten.

Innehaves fastigheten som fideikommiss, håller länsstyrelsen den innehavaren tillkommande ersättningen inne, till dess Konungen förordnat, huru därmed skall förfaras.

Utfaller vid fördelning, som nyss är sagd, likvid å intecknings huvudstol, åligger länsstyrelsen att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan hos domaren samt tillika insända fördelningslängden.

46 §.

Vill sökande, på vilkens begäran förfarande för anskaffande av nybygge inlets, frågå sin ansökan, är han därtill berättigad före det jordkommissionens förundersökning ägt rum.

Efter förundersökningen skall han delgivas resultatet samt, därest han vill bibehållas vid sitt anspråk, vara skyldig underteckna en förbindelse att övertaga nybygget på de huvudsakliga villkor, som framgått ur undersökningen. Har genom avlösningsnämndens beslut eller i följd av klagan över detsamma föreskrivits ändringar till avsevärd nackdel för sökanden, är denne ock berättigad frånträda sitt anspråk. I annan händelse är sökanden bunden vid sin förbindelse, där ej jordkommissionen av särskilda skäl finner anledning befria honom därifrån.

Fullföljer jordkommissionen nybyggets åstadkommande, oavsett godtaggen återkallelse, vidtager kommissionen åtgärder för att erhålla annan nybyggare. Kommissionen är ock berättigad överlåta nybygget till den kommun, inom vilken nybygget är beläget, för att av kommunen användas till nybyggesändamål.

47 §.

Har mark för bildande av nytt jordbruk förvärvats genom frivilligt avtal mellan jordägaren och någon, åt vilken enligt denna lag kan tillhandahållas mark och ekonomiskt understöd, skall sådant avtal, därest förvärvaren vill tillgodonjuta denna lags förmåner, underställas jordkommissionen och vinna dess godkännande.

Befinnes platsen väl lämpa sig för bildandet av större nybygge, må avtalet ej fastställas med mindre kommissionen finner, att avtalet fyller de krav i avseende å tilldelning av jord och servitutsrätt, som i denna lag föreskrives för sådant nybygge, eller ock rättelse i sådant syfte sker.

48 §.

Besväras den egendom, varifrån nybygge enligt 18 eller 47 § frivilligt utbrytes, av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller för rätt till avkomst eller annan förmån eller kan egendomen enligt 11 kap. 2 § i jordabalken i ägarens hand häfta för fordran eller annan rätt, som nyss är sagd, skall jämväl tagas under omprövning, huruvida åtgärder böra genom jordkommissionens försorg vidtagas för det utbrutna jordbrukets befriande från betalningsansvar för dylik gäld eller från rätt till avkomst eller annan förmån, därest nybyggaren sådant önskar och skriftligen ikläder sig ansvar för de på honom belöpande omkostnaderna därför.

Kan denna sak ej ordnas på frivillighetens väg, skall avlösningsförrättning hållas och med löseskillingen förfaras, såsom om avlösning enligt denna lag stadgas.

Vid nämnda förrättning prövas dock allenast, huruvida den köpeskillning, som avtalats, blivit till förfång för inteckningshavare bestämd till lägre belopp än med iakttagande av denna lags bestämmelser bort ske. Finner avlösningsnämnden så vara förhållandet, äger nämnden föreskriva en förhöjd lösen utöver den avtalade köpeskillingen intill högst det belopp, som enligt denna lag kan utgå, i den mån detta för iakttagande av inteckningshavares rätt kan befinnas erforderligt och av dem vid förrättningen påkallas. Över nämndens beslut må klagan ej föras.

Vill den nya jordbrukaren ej godkänna nämndens beslut om förhöjd köpeskillning, varder frågan om det överlåtna jordbrukets befrielse från ansvar för gäld eller rätt till avkomst eller annan förmån förfallen, och skall han, i det fall, som i 47 § sägs, i alla fall vidkännas kostnaden för förrättningen.

Om ekonomiskt understöd.

49 §.

Vid utseende, iordningställande och upplåtelse av nybygge skall, utöver vad redan stadgats, synnerlig omtanke ägnas däråt, att ändamålet kommer att äga bestånd och jordbrukaren blir i tillfälle att reda sig å sitt jordbruk med åtföljande omkostnader.

De utgifter, till vilka sökanden enligt 3 § skall sakna tillräckliga medel för att erhålla rätt till bistånd enligt denna lag, äro följande, nämligen omkostnaderna för:

- 1) själva markens förvärvande;
- 2) oundgängliga efter verkliga behovet avpassade åbyggnader;
- 3) oodlad jords odling och vanhävdad åkerjords förbättring i tillräcklig omfattning;
- 4) nödig och framkomlig utfartsväg;
- 5) nödiga inventarier;
- 6) organisationsutgifterna för det nya jordbrukets åvägabringande, i den mån de ej skola stanna å staten;
- 7) nödortfött uppehälle och andra personliga utgifter för den tid, som

nybyggaren nödgas avstå från andra sysselsättningar för det nya jordbrukets upprättande och avvakta tillräcklig avkastning av detsamma;

8) anskaffande av erforderligt rörelsekapital därutöver åtminstone under de två första åren, under vilka sådd och skörd äga rum.

Är ej uppenbart eller känt, att sökanden saknar tillräckliga egna medel, på sätt ovan sägs, må honom kunna avfordras skriftlig försäkran på heder och samvete, att eller i vad mån han saknar dylika medel.

50 §.

Den, som enligt denna lag tilldelas nybygge, må kunna, i den mån nybyggaren saknar tillräckliga egna medel för de i 49 § omnämnda utgifter, få bristen i sina omkostnader för de i sagda paragraf punkt 1—6 omnämnda ändamål utfyllt genom statslån med lång amorteringstid och i möjligaste mån låg ränta. Om villkoren för sådant lån och sättet för dess utbetalande är särskilt stadgat.

Det åligger jordkommissionen att skyndsamt ordna lånet för nybyggaren.

51 §.

Staten bör i erforderliga fall vidtaga åtgärder för markens första iståndsättande för jordbruk genom dikning, någon lämplig odling eller annorledes samt för dess förseende med nödiga byggnader jämte utfartsväg. I vad mån och på vilka villkor detta skall ske ävensom beträffande nybyggarens befrielse under viss tid från lega enligt 53 §, därom varder särskilt stadgat.

Nybyggaren skall, i den mån han saknar annan sysselsättning, äger förmåga därtill och själv önskar det, framför andra mot gottgörelse sysselsättas å sitt nybygge med sådant arbete, som ovan sägs.

Om nybygges överlåtelse.

52 §.

Nybygge, som utbrutits enligt denna lag, blir statens egendom (kronojord). Det överlåtes av staten till nybyggare på arrende eller till fritt förfogande i den ordning nedan sägs.

53 §.

Vid nybygges första upplåtande bestämmes det värde, efter vilket lega och köpeskilling skola utgå. Detta värde skall utgöra sammanlagda beloppet av *dels* värdet av allmän mark med tillbehör, uppskattade högst efter de i 24 och 25 §§ angivna beräkningsgrunder, eller, då fråga är om enskild mark, den lösen, som av staten erlagts för jorden jämte servitutsrätter, och *dels* de utgifter, som bekostats för åbyggnaders uppförande genom statens försorg samt, i den mån dessa uppförts av nybyggaren, de till honom av staten för ändamålet tillhandahållna lånemedel.

54 §.

Mark och servitutsrätt, varför jämlikt 25 § 3 mom. skall beräknas ett avdrag av 25 procent å lösenbeloppet, åsättas vid värdering enligt 53 § nämnda belopp såsom värde utan berörda avdrag.

Den del av lega eller köpeskilling, som i följd härav utgår utan att ersättning därför av staten lämnats jordägaren, skall avsättas som bidrag till statens utgifter enligt 55 § eller eljest för nybyggens anskaffande åt obemedlade.

55 §.

Befinnes det värde, som jämlikt denna lag åsättes ett nybygge, uppenbarligen vara för högt för att nybygget skall, med hänsyn jämväl till nybyggarens övriga utgifter, kunna lämna dräglig avkastning till beloppets förräntning och amortering under stadgad tid samt en medelstor familjs uppehälle, skall värdet nedsättas till vad för nybygget och dess innehavare kan anses överkomligt. Därvid må även tagas tillbörlig hänsyn till nybyggarens personliga förhållanden i övrigt. Den förlust, som härigenom uppkommer för staten, gottgöres i den ordning särskilt kan varda stadgat.

Jordkommissionen åligger att för varje fall sorgfälligt pröva denna angelägenhet. Ansens nedsättning böra äga rum överlämnas förslaget till centralstyrelsen, som med eget utlåtande underställer det Konungens prövning.

56 §.

Nybygge skall, intill dettas uppodling och bebyggande i skälig omfattning ägt rum, snarast möjligt av jordkommissionen överlätas å godtagen nybyggare med arrenderätt.

Såsom villkor för arrendet skall i tillämpliga delar huvudsakligen gälla de i lagen den 29 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna stadgade bestämmelser. I övrigt gäller i tillämpliga delar allmänna arrendelagen. Härvid skola dock följande bestämmelser tillika iakttagas:

1. Såsom årlig lega erlägges viss procent av nybyggets enligt 53, 54 och 55 §§ bestämda värde. Denna procent, som kan växla efter penningekonjunkturena, bestämmes i den ordning särskilt stadgas för en tid av fem år, dock högst till 5 procent.

2. Arrendator åligger att verkställa odling i skälig omfattning efter jordens beskaffenhet, ortens förhållanden och hans personliga omständigheter samt uppföra och inreda nödiga byggnader, i den mån sådant på honom ankommer.

3. Arrendator är berättigad att vid upplåtelsestids slut erhålla företrädesrätt till ny upplåtelse på i tillämpliga delar oförändrade villkor.

I överensstämmelse med ovan stadgade grunder upprättas genom jordkommissionens försorg arrendekontrakt, vars närmare innehåll bestämmes av centralstyrelsen.

57 §.

Anmäles av jordkommitté eller varder eljest kunnigt, att nybygge inom fem år från arrendeupplåtelsen icke i avsevärd mån uppodlats eller byggts, må jordkommissionen låta besiktiga nybygget samt, där omständigheterna därtill föranleda, förelägga nybyggaren att inom viss tillräcklig tid eller periodvis fullgöra sin odlings- och byggnadsskyldighet enligt 56 § 2 mom.

För ett sådant föreläggande må Konungen med hänsyn till skilda förhållanden meddela särskilda föreskrifter.

58 §.

Nybyggare, som innehar nybygge på arrende, äger att när som helst hos jordkommissionen skriftligen begära fri förfoganderätt över nybygget under förutsättning, att det skäligen uppodlats och byggts, på sätt i 56 § 2 mom. sägs. Denna förfoganderätt tilldelas i den form, som om överlåtelse av kronojord för jordbruksändamål är stadgat.

Äro förhållandena å nybygget ej kända, låter kommissionen ofördröjligen anställa besiktning till utrönande, huruvida inlösen må äga rum. Bifalles ansökningen, upprättas genom kommissionens försorg köpekontrakt enligt formulär, som fastställas av centralstyrelsen.

59 §.

Nybygges överlåtelse med äganderätt medför ej rätt för ägaren att själv bruka eller till annan överlåta fastigheten för annat ändamål än det, som avsetts med dess bildande, nämligen idkande av jordbruk. Detta förbehåll i äganderätten är oförytterligt. Om den rätt, med vilken dylik jordbruksfastighet innehaves, skall på jordkommissionens anmälan anteckning ske i fastighetsregistret samt de vid rätten förda lagfartsprotokoll och lagfartsböcker.

Brukas eller överlåtes fastighet i strid mot vad sålunda stadgas, skall fastighetens innehavare anses såsom sådan obehörig ägare till densamma, varom förmåles i lagen angående rätt att förvärva och besitta fast egendom samt förty kunna avhändas fastigheten i den ordning, som i nämnda lag stadgas.

Från vad sålunda stadgats kan Konungen, när särskilda skäl därför föreligga, meddela befrielse.

Särskilda bestämmelser.

60 §.

Ej må någon, som redan äger annat jordbruk, berättigas att förvärva nybygge, där ej jordkommissionen på grund av särskilda omständigheter medgiver det.

Med en medelstor familj avses enligt denna lag en familj på sex personer.

61 §.

Nybyggare är berättigad att på begäran genom jordkommissionens förmedling eller eljest erhålla kostnadsfritt sakkunnigt bistånd för upprättande av odlingsplan samt råd i övrigt rörande jordbruket.

62 §.

Jordägaren må ej vägra tillträde till sin egendom för undersökningar med anledning av denna lag. Skada å växande gröda och skog må dock ej förövas. Kan den ej undvikas, skall ersättning lämnas.

63 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits därom framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att jorden övergår till annan ägare eller utarrenderas.

64 §.

Organisationsutgifterna för statens verksamhet enligt denna lag bestridas av staten.

65 §.

Erforderliga föreskrifter i övrigt, utöver vad denna lag innehåller, meddelas av Konungen.

Provisoriska stadganden.

66 §.

Till enskild mark enligt denna lag räknas även fideikommiss i jordegendom. Intill dess frågan om upphävande av dylik egendoms fideikommissnatur blivit slutligen avgjord, skall av den genom frivilliga avtal eller tvångsavlösning bestämda löseskillingen för jordbruksområden, som utbrutits från fideikommiss, tjugu procent avsättas och av staten förvaltas för att efter nämnda avgörande eventuellt användas till statsförvärf av jord för bildande av nya jordbruk. Vad sålunda stadgats gälle ock utbrytning av tomtmark.

67 §.

Denna lag äger tills vidare ej tillämpning

1) å kommuns fastighet, allmänning inbegripet, och ej heller å fastighet, tillhörig köping, municipalsamhälle eller stiftelse,

2) å stads område eller å område, varå byggnadsstadgan för rikets städer gäller.

Denna lag träder i kraft den — — —.

Bilaga.

**Förslag II¹ inom jordkommissionen till lag
angående anskaffande av jord för bildande av nya jordbruk
å enskild mark.**

1 §.

Jordkommissionerna skola var inom sitt län söka genom jordkommittéerna eller på annat sätt hålla sig underkunniga om den efterfrågan på jord till bildande av nya jordbruk, som finnes eller på säkra grunder kan antagas inom den närmaste tiden vara att förvänta inom länet. Finner jordkommission, att för tillgodoseende av denna efterfrågan erfordras jord utöver vad redan finnes för ändamålet att tillgå och finnas ej medel för anskaffande av dylik jord för jordkommissionen tillgängliga, skall jordkommissionen anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:t med angivande tillika av omfattningen av den jord, som anses böra förvärvas i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

¹ Se sid. 3.

2 §.

I anledning av anmälan, som i 1 § sagts, beslutar Kungl. Maj:t, huru stort belopp må ställas till jordkommissions förfogande för att i enlighet med bestämmelserna i denna lag användas till anskaffande av jord för bildande av nya jordbruk.

3 §.

Jordkommission skall i första hand söka att inom ramen av de till jordkommissionens förfogande för ändamålet ställda medel genom frivilligt avtal förvärva sådan för ändamålet lämpad mark, som kan erhållas till skäligt pris. Därvid må jordkommissionen jämväl förvärva hel fastighet, om den till sin huvudsakligaste del lämpar sig för bildande av nya jordbruk.

4 §.

I den mån behovet av jord ej kan fyllas på det i 3 § angivna sätt må under de i denna lag angivna betingelser genom expropriation förvärfvas:

1) odlad jord, varå jordbruket nedlagts eller så vanskötts, att dess vidmakthållande därigenom uppenbarligen äventyras, försåvitt den egendom, vartill jorden hör, äges av bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller enskild person, vilken uppenbarligen besitter egendomen huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen och icke är mantalsskriven å egendomen, eller ock av annan enskild person, där egendomen innehåller odlad jord till en areal överstigande tjugufem hektar; samt

2) odlingsbar jord å egendom, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller enskild person, vilken uppenbarligen besitter egendomen huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen och icke är mantalsskriven å egendomen.

Vad under 1) stadgas skall ej äga tillämpning beträffande jord, som på grund av sin naturliga beskaffenhet eller någon annan omständighet måste anses alldeles olämplig för jordbruksdrift, eller beträffande jord, med avseende å vilken ändamålsenlig åtgärd eller förberedelse vidtagits för jordens istandsättande. Ej heller skall vad under 2) stadgas tillämpas angående jord, beträffande vilken ändamålsenlig åtgärd eller förberedelse vidtagits för jordens uppodlande.

Befinnes å egendom den huvudsakliga delen av den odlade jorden ligga i sådan vanhävd, som under 1) sägs, må icke blott de vanhävdade ägorna utan även återstoden av den odlade jorden förvärfvas.

Är det för vinnande av lämpliga gränser erforderligt, att av den expropriation undergående egendomens odlade jord någon mindre del, som ej enligt vad under 1) sägs är underkastad expropriation, förvärfvas, må så kunna äga rum. Mindre väl hävdad jord skall därvid i första hand anlitas.

Befinnes det enligt ortsförhållandena nödigt för de nya jordbruk, vilka äro avsedda att bildas å det område, som skall förvärfvas, skall jämväl avstås skogsmark för tillgodosende av jordbrukens behov av bränsle och annat husbehovsvirke ävensom särskild mulbetesmark, i den mån tillgång till bete för de kreatur, som beräknas kunna komma att vinterfödas å de nya jordbruken, ej finnes å annan mark.

Är det område, som skall förvärfvas, beläget invid vatten, som tillhör egendomen, skall till området läggas den del av nämnda vatten, som är dess strand närmast.

När särskilda omständigheter därtill föranleda, må Kungl. Maj:t meddela befrielse från skyldighet att enligt denna lag avstå jord.

5 §.

Skyldighet att avstå jord enligt denna lag föreligger ej, då jordbruket å egendomen därigenom skulle avsevärt försvagas eller berövas möjlighet till lämplig utvidgning eller avsevärd olägenhet uppkomma vid skötseln av jordbruk eller skogsbruk.

Jord må ej heller tagas i anspråk, där den erfordras till tomt, upplagsplats, stenbrott, grus-, ler- eller torvtag, utbyggnad av vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller ock kan anses behöfelig för industriell anläggning eller för anläggning av arbetarlägenheter.

Jord, som är upplåten på arrende, må ej tagas i anspråk, såvida ej avtalet tillkommit i uppenbar avsikt att kringgå denna lag. Vad nu sagts skall dock ej utgöra hinder för expropriation av jord, till vilken arrendatorn endast tillförsäkrats rätt till mulbete eller slätter eller sådan rätt, som i 1 kap. 7 § i lagen angående nyttjanderätt till fast egendom sägs.

6 §.

I första hand skall exproprieras jord, som omförmäles i 4 § under 1). Vid bestämmandet av den jord, som skall exproprieras, skall därjämte iakttagas, att den jord, som med minsta olägenhet kan avstås, skall, därest den med hänsyn till läge, ytvidd och beskaffenhet lämpar sig för ändamålet, tagas i anspråk före annan jord.

7 §.

Är expropriation av jord för bildande av nya jordbruk erforderlig, skall jordkommissionen med ledning av kartor och ägobeskrivningar uppgöra plan för expropriationen. Därvid skall särskilt tillses, att gränserna för det område, som skall exproprieras, bestämmas sålunda, att odling och skogsmark å den återstående delen av egendomen icke på ett menligt sätt splittras. Huru jorden är avsedd att fördelas å nya jordbruk, skall ock till sina grunddrag angivas.

8 §.

Jordkommissionen bör såvitt möjligt vid upprättande av plan, som nu sagts, söka inhämta vederbörande jordägares mening beträffande vilken jord, som bör tagas i anspråk, ävensom angående det sätt, på vilket expropriationen i öfrigt bör genomföras.

9 §.

Innan jordkommissionen instämmer talan om expropriation, har jordkommissionen att anmana jordägaren att inom senast åtta dagar uppgiva övriga sakägare i avseende å det område, som är avsett att exproprieras, vid äventyr av skyldighet för jordägaren att hålla sakägare skadeslös, som på grund av hans underlåtenhet kommit att sakna kännedom om expropriationen. Vad nu sagts om sakägare gäller ej innehavare av fordran, för vilken inteckning i fastigheten är sökt eller beviljad eller fastigheten häftar jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken.

Jordkommissionen har att söka träffa överenskommelse med jordägaren och övriga sakägare angående dem tillkommande ersättningar.

10 §.

Kan överenskommelse, som i 9 § andra stycket sägs, ej träffas, skall jordkommissionen å kronans vägnar instämma talan angående expropriation till ägodelningsrätten i den ort, där fastigheten är belägen.

11 §.

I övrigt skall med nedan angivna undantag vad i expropriationslagen stadgats i 2 § tredje stycket, 7—11, 13—16, 18—24, 26—29 §§, 30 § första och sista styckena, 31—39, 41—45, 47—58, 61—72 samt 74 §§ äga motsvarande tillämpning.

Vad i nämnda paragrafer, utom 14 § första stycket sista punkten och andra och tredje styckena, samt 50 och 58 §§, stadgas om underrätt skall äga tillämpning å ägodelningsrätt och vad där stadgas om domaren å ägodelningsrättens ordförande.

12 §.

Menar sakägare, att annan jord bör ifrågakomma före den till expropriation ifrågasatta, göra invändning därom vid första sammanträdet inför ägodelningsrätten vid äventyr att rätten att framställa invändning därom är försutten.

Vid ägodelningsrättens beslut över dylik invändning skall förbliva.

13 §.

Menar sakägare, att skyldighet att avstå den till expropriation ifrågasatta jorden icke föreligger, har han att därom vid första sammanträdet göra invändning vid äventyr, som i 12 § sägs.

I samband med prövning av invändning, som nu sagts, har rätten att bestämma gränserna för det område, som skall exproprieras, och må därvid på yrkande av jordkommissionen i området inbegripas mark, som ej i stämningen äsyftas, dock att, där till nämnda mark finnes ny sakägare, så ej må ske med mindre denne blivit i målet stämd.

Över rättens beslut i fråga, som i denna § avses, må särskild klagan föras.

Beslut, varigenom det område, som skall exproprieras, blivit bestämt på annat sätt än i stämningen yrkats, skall på sätt i 14 § expropriationslagen sägs antecknas.

14 §.

Sedan de i 12 och 13 §§ omförmälda frågor blivit slutligen avgjorda, skall expropriationsnämnd utses.

Nämnden skall jämte ordföranden bestå av två ledamöter, av vilka vardera parten äger utse en.

15 §.

Sammanträde med ägodelningsrätten, vid vilket ej skall förekomma syn, skall, där jordkommissionen ej för särskilt fall annat begär, hållas å lagtima ting.

I fråga om rättegången vid ägodelningsrätten samt besvär över ägodelningsrättens beslut skall gälla vad angående klagan över avslutat laga skifte är stadgat.

16 §.

Huruvida jord eller särskild rätt till densamma är underkastad expropriation, skall bedömas med hänsyn till förhållandena vid den tid, då fråga om expropriation blivit väckt.

Dylik fråga skall anses väckt beträffande jord, som avses i expropriationsstämning, genom att fastighetens ägare erhåller del av framställt an-

språk å jordens förvärvande, så vitt inom sextio dagar stämning med yrkande om expropriation följer, men i annat fall genom att fastighetens ägare erhåller del av stämningen, samt beträffande jord, angående vilken anspråk å dess förvärvande inför ägodelningsrätten framställes, då yrkandet göres.

17 §.

Har överenskommelse, som i 9 § sista stycket sägs, träffats, skall vad i 59 och 60 §§ expropriationslagen stadgas äga motsvarande tillämpning, dock att vad där sägs om rätten skall gälla ägodelningsrätten.

18 §.

I fråga om laga skifte skall jord, som exproprierats enligt denna lag, anses såsom sådan från hemman lagligen upplåten lägenhet, som omförmäles i 83 § skiftesstadgan.

19 §.

Med egendom i denna lag avses icke endast särskilt hemman, hemmansdel eller lägenhet utan även flera hemman, hemmansdelar eller lägenheter, vilka äro förenade under gemensamt bruk. Lyda under huvudgård arrendegårdar eller torp, skola de jämte huvudgården räknas för en egendom.

20 §.

Vad i denna lag stadgas äger ej tillämpning i fråga om mark i samhälle, för vilket skall föras fastighetsregister enligt de för stad meddelade bestämmelser, eller mark, som innehaves under fideikommissrätt.

Denna lag skall träda i kraft . . .

Bilaga.

**Norrlandskommitténs förslag till lag
angående vissa åtgärder för beredande åt enskilda jord-
brukare i Norrland och Dalarna av lämpliga odlings-
lägenheter.**

För Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län stadgas som följer:

1 §.

Inom varje län skall finnas en kommission med uppgift att till främjande av jordbruksnäringen vidtaga de i denna lag föreskrivna åtgärder. Denna kommission, som benämnes jordbrukskommission, skall bestå av

en ordförande och två ledamöter, vilka samtliga utses av Konungen för en tid av tre år.

Därjämte skall för nämnda ändamål i varje särskild kommun tillsättas en jordbrukskommitté av minst tre, högst fem personer, vilka väljas i den ordning, som för utseende av gode män vid lantmäteriförrättning är stadgad. Där hinder icke möter, skall valet förrättas vid ordinarie kommunalstämma i december.

2 §.

Yppar sig inom någon kommun efterfrågan på odlingslägenheter, skall jordbrukskommittén hos kommissionen anmäla förhållandet med angivande av de odlingslägenheter, vilka anses lämpliga att i den ordning nedan sägs för uppodlande tagas i anspråk.

Har sådan anmälan skett, eller finner kommissionen eljest, att efterfrågan förefinnes, söke kommissionen genom underhandlingar med vederbörande jordägare åvägabringa frivilliga avtal om avstående av lämplig odlingsmark.

3 §.

Kan ej, på sätt i 2 § sägs, tjänlig mark erhållas, äge kommissionen väcka fråga därom, att erforderliga odlingslägenheter skola i den ordning nedan sägs av vederbörande jordägare mot lösen avstås.

Skyldighet att avstå jord, såsom nu är sagt, åligge allenast bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller enskild person, vilken icke har sitt bo och hemvist på den fastighet, å vilken den till avstående ifrågasatta marken är belägen, samt uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen.

4 §.

Vid bestämmande av den mark, som enligt 3 § bör avstås, skall iakttagas:

att endast sådan odlingsmark tages i anspråk, som med hänsyn till läge, ytvidd och jordens beskaffenhet lämpar sig för upptagande till jordbrukslägenhet;

att en var av sålunda utsedda jordbrukslägenheter, som erhåller odlingsmark av den omfattning, att lägenheten lämpar sig för drivande av självständigt jordbruk, tillägges jämväl ett för husbehovet avsett skogsområde till den omfattning, som stadgas i lagen, innefattande särskilda bestämmelser om ägostyckning inom Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län; samt

att jord ej får tagas i anspråk, där den erfordras till tomt eller upplagsplats eller kan anses behöflig för industriell anläggning, som finnes å den fastighet, vartill jorden hör, eller där dess avstående på grund av särskilda omständigheter skulle tillskynda ägaren synnerlig olägenhet.

5 §.

Vill kommissionen väcka fråga om jords avstående enligt 3 §, skall kommissionen låta uppgöra karta över den jord, vars avstående äskas, samt lämna jordens ägare tillfälle att i ärendet sig yttra, ävensom, där ej jordens avstående av ägaren medgives, infordra yttrande från jordbrukskommittén i den kommun, där jorden ligger; och överlämne kommissionen därefter ärendet till Konungens avgörande.

6 §.

I fråga om jordens avstående och bestämmande av den lösen- och ersättning, som i anledning därav skall utgå, samt övriga härmed sammanhängande ämnen gälle vad i kungl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov är stadgat, dock med iakttagande:

att, där parterna ej enas om val av nämnd, ledamöterna i nämnden endast skola vara tre samt utses sålunda, att vardera parten väljer en och rätten nämner den tredje;

att såsom jäv emot den, som till ledamot i nämnden utses, skall utom vad i berörda förordning stadgas även gälla: om han av enskild part nju-ter lön eller underhåll eller såsom tjänsteman lyder under förmanskap av sådan part;

att lösen för den jord, som avstås, skall bestämmas efter vad jord av lika beskaffenhet och godhet i orten i allmänhet gäller; samt

att kostnad, som uppkommit i anledning av sakens hänskjutande till nämnd, skall gäldas efter de i 21 kapitlet rättegångsbalken stadgade grunder.

7 §.

Odlingslägenhet, som enligt denna lag blivit av kommissionen förvärvat, skall, så fort ske kan, av kommissionen till lämplig odlare försäljas mot en köpeskilling, motsvarande vad kommissionen för fastighetens förvärvande utgivit, med undantag av kostnader, som uppkommit av sakens hänskjutande till nämnd.

8 §.

I fråga om laga skifte vare odlingslägenhet, som avståtts enligt denna lag, att anse såsom sådan från hemman lagligen upplåten lägenhet, som omförmäles i 83 § skiftesstadgan.

9 §.

Husbehovsskog, som enligt denna lag avstås, må ej till avsalu begagnas; och gälle vid överträdelse härav vad i 6 § av kungl. förordningen den 29 juni 1866 angående dispositionsrätten över skogen å vissa skattehemman stadgas. Har genom ägares omtanke skogen blivit så sparad, att den efter uthållighetsbruk medgiver avverkning till avsalu utan åsidosättande av fastighetens eget behov av virke, vare ägaren dock berättigad att efter anmälan hos vederbörande jägmästare erhålla utsyning för den avverkning till avsalu, som anses kunna äga rum.

10 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits där-om framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att jorden övergår till sådan ägare, som enligt denna lag icke är skyldig att avstå jord.

11 §.

Erforderliga föreskrifter för kommissionens verksamhet utöver vad denna lag innehåller meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den ...

Bilaga.

**Reservanterns i norrlandskommittén utkast till lag
angående skyldighet i vissa fall för jordägare inom Norrland
och Dalarna att avstå mark för jordbruksändamål.**

För Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län stadgas, som följer:

1 §.

I ändamål att vidmakthålla och stärka den jordbrukande befolkningen äge Konungen förordna, att från hemman eller lägenhet å landet, som äges av bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller av enskild person, vilken ej har sitt bo och hemvist å fastigheten samt uppenbarligen besitter den huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen, skall till staten i och för upplåtelse till jordbrukare emot ersättning avstås mark i de fall, varom i 2, 3 och 4 §§ förmäles.

Denna lag är ej tillämplig på jord, vilken erfordras till tomt eller upplagsplats eller annat dylikt ändamål eller för upplåtelse såsom boställsjord åt någon jordägarens förvaltare eller annan dylik tjänsteman eller ock kan anses behöflig för industriell anläggning, som finnes å den fastighet, vartill jorden hör.

2 §.

Har inom någon ort jorden i avsevärd omfattning kommit ur den jordbrukande befolkningens ägo; och yppar sig svårighet för enskilde att där förvärva egna jordbruk, vare ägare till i denna lag avsedda fastighet, varå självständigt jordbruk kan idkas, pliktig att avstå inägojorden jämte husbehovsskog, odlingsmark och bete i enlighet med de grunder, som stadgas i lagen, innefattande särskilda bestämmelser om ägostyckning inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

3 §.

Har vid ägostyckning, som å hemman förrättats innan förutnämnda lag om ägostyckning trätt i kraft, någon lott tillagts inägojord utan att tillika erhålla husbehovsskog, odlingsmark och betesrätt, i den omfattning nämnda lag föreskriver, må, där nämnda lott ej är att hänföra till fastighet, varå denna lag äger tillämpning, förordnande kunna meddelas, att vad som erfordras för att tillägga lotten i berörda hänseenden felande skall avstås från annan lott, varå lagen är tillämplig. För vad sålunda stadgats gälle såsom förutsättning tillika, att denna senare lott tillagts endast skogsmark eller, när inägojorden jämväl medföljt, erhållit mera

skog, odlingsmark eller bete, än som med iakttagande av grunderna för omförmälda ägostyckningslag erfordras för dess eget behov.

Finnas två eller flera lotter av den beskaffenhet att förordnande till deras förmån enligt vad ovan sägs kan ifrågakomma, må omförmälda tilldelning av mark eller betesrätt ej kunna ske för mer än en av dem; och ankomme därvid på avgörande i varje särskilt fall, till vilken lotts fördel förordnande i angivet avseende skall äga rum.

Vad nu blivit föreskrivet skall i tillämpliga delar gälla även för det fall, att medelst jordavsöndring, som ägt rum efter 1896 års utgång, från hemman skilts mer än en femtedel av inägojorden utan att omförmäld tilldelning av mark eller betesrätt ägt rum.

4 §.

Då på hemman eller lägenhet, som i denna lag avses, finnas odlingslägenheter, vilka med hänsyn till läge, omfattning eller jordens beskaffenhet anses lämpligen böra upplåtas till odling, kan, där efterfrågan efter dylika upplåtelser yppar sig, förordnande meddelas, att även sådan jord skall avstås för bildande av jordbrukslägenheter; och må i ty fall jämväl kunna tillämpas grunderna i omförmälda lag om ägostyckning, i vilken händelse sålunda utom odlingslägenhet även husbehovsskog och betesrätt skola avträdas.

5 §.

För befrämjande av denna lags ändamål tillsättes för varje län en jordbrukskommission, bestående av en ordförande och två ledamöter, vilka samtliga utses av Konungen för en tid av två år i sänder.

Kommissionen tillkommer att i väckt fråga om avstående av jord enligt denna lag föranstalta utredning samt vidtaga de övriga åtgärder, som för sakens bringande till slut erfordras; ägande kommissionen jämväl i alla mål och ärenden, som föranledas av dylik fråga, utföra statens talan.

6 §.

Inom varje kommun skall i mån av behov och senast på kommissionens framställning för en tid av två år väljas en jordbrukskommitté av minst tre, högst fem personer, vilka uti frågor om avstående av jord, som är belägen i kommunen, äga att medverka vid utförandet av kommissionens uppgift. Valet äger rum i den ordning, som för utseende av gode män vid lantmåteriförrättningar är stadgad, och skall, där hinder därför icke möter, förrättas vid ordinarie kommunalstämmen i december.

7 §.

Fråga om jords avstående kan hos Konungen väckas av kommissionen samt för varje socken av kommunalstämman eller av minst tio i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade personer. Framställning av kommunalstämma eller medlemmar i kommun, skall ingivas till kommissionen, som sedan med eget utlåtande överlämnar den till Konungen.

En var vare ock obetaget, att hos kommissionen göra hemställan om någon dess åtgärd i denna lags syfte; men någon klagan över kommissionens beslut härom må ej föras.

8 §.

Vid framställning om jords avstående, som ingives till Konungen, skall fogas fullständig utredning ävensom utlåtande i ärendet från den inom vederbörande kommun utsedda kommitté.

Är fråga om tillämpning av 3 § skall ock, där den jord, vars förbättrande blivit ifrågasatt, ägas av enskild person, med framställningen överlämnas skriftlig förbindelse från ägaren att övertaga och låta med jorden förena den mark eller rättighet, om vars avstående kan varda förordnat.

9 §.

Har jordägare bestritt, att hans fastighet enligt 1 § är underkastad denna lags bestämmelser, äge Konungen, där framställningen eljest anses förtjäna avseende, hänvisa tvisten till domstol, med skyldighet för kommissionen att talan därstädes i laga ordning anhängiggöra. Vill jordägaren själv stämma, stånde det honom fritt; och skall ärendets vidare behandling vila, intill dess tvisten blivit slutligen avgjord.

10 §.

Är fråga om avstående av mark eller betesrätt enligt grunderna för oförmälda lag om ägostyckning, och hava gränserna för områdena eller omfattningen av betesrätten blivit enligt jordägarens medgivande eller särskilt avtal mellan denne och kommissionen efter överenskommelse bestämda, äge Konungen förordna, att mark eller betesrätt skall i enlighet härmed avstås.

Har överenskommelse, som ovan sägs, ej kommit till stånd, förordne Konungen, att jord eller betesrätt skall avstås till den omfattning förenämnda lag medgiver.

11 §.

Sedan förordnande meddelats om jords eller betesrätts avstående, skall genom särskild lantmåteriförrättning dels närmare bestämmas jordens gränser och betesrättens omfång i det fall, varom i 10 § 2 mom. förmåles, och dels verkställas mantalssättning å jorden, därest denna ej anses böra utgöra avsöndrad lägenhet. Dylik förrättning äger kommissionen begära, och gälle för förrättningen i övrigt uti tillämpliga delar, vad i oförmälda lag om ägostyckning är stadgat.

Föres klagan över förrättningen, må jämväl högre rätt, därest klagan därtill föranleder, ingå i bedömande av förrättningsmännens förslag i avseende å bestämmande av jordens gränser och betesrättens omfattning.

12 §.

Har jord avståtts jämlikt 3 §, skall, där hinder därför enligt 13 § ej möter, jorden samt den förut utstyckade hemmanslotten eller avsöndrade lägenheten sammanläggas till ett hemman.

Till förberedande av dylik sammanläggning skall vid den lantmåteriförrättning, varom i 11 § sägs, den tillämnade fastighetens mantal uträknas, därvid, sedan efter vederbörlig fördelning av hela hemmanets mantal den avträdde jordens mantal särskilt beräknats, samt, där inägojorden genom avsöndring skilts från hemmanet, även denna åsatts visst mantal, den nya jordegendomens mantal bestämmas genom sammanräkning av det på egendomens särskilda delar belöpande mantal. Förrättnings-

männens laga kraftvunna yttrande i förberörda avseende skall vid sammanläggningen lända till efterrättelse.

13 §.

Medgivande till sammanläggning av de i 12 § omförmälda fastigheter sökes hos rätten av kommissionen. Dylikt medgivande må ej lämnas utan att en och samme ägare vunnit lagfart å båda fastigheterna.

Har i lagfartsprotokollet antecknats, att klander blivit instämt å fång till område, som skall förbättras, eller finnes rätten därtill eljest tvistig, eller är sådant område utmätt eller beslut meddelat om dess försäljning i den ordning, som om utmätt fast egendom är stadgad, varde ansökningen avslagen.

Är inteckning beviljad i den förut utstyckade hemmanslotten eller avsondrade lägenheten, vare inteckningen gällande jämväl i det tillagda området.

Om ansökan, som ovan sägs, så ock om rättens beslut däröver skall anteckning göras i lagfartsprotokollet. Skall inteckning på sätt nyss är sagt gälla jämväl i annat område än det, vari den beviljats, göre rätten anteckning därom i inteckningsprotokollet. Då rätten bifallit ansökning, kungöre rätten ofördröjligen beslutet för Konungens befallningshavande.

14 §.

Skulle i något fall, där jord eller rättighet enligt 3 § avståtts i ändamål att förenas med enskild person tillhörig fastighet, oförutsett hinder uppstå för jordens eller rättighetens överlåtelse till denne eller den, som efter honom må hava förvärvat jorden, vare staten berättigad att låta frågan om jordens avstående förfalla. Påstående härom skall dock delgivas den, som avstått jorden, senast före utgången av den för jordlösens erläggande bestämda tid; och vare staten tillika pliktig ersätta all kostnad, som uppstått för jordägaren eller den, vilken genom jordens avstående skulle lida skada.

15 §.

Kan ej överenskommelse träffas om lösen för den jord, som skall avstås, eller om ersättning för skada, som annan än ägaren genom jordens avstående lider, skall frågan därom avgöras av särskild nämnd, tillsatt i den ordning, som uti kungl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov är stadgad; dock att, där parterna ej enas om val av nämnd, ledamöterna i nämnden endast skola vara tre samt utses sålunda, att vardera parten väljer en och rätten nämner den tredje.

Såsom jäv emot den, som till ledamot i särskilda nämnden utses, skall utom vad i nämnda förordning stadgas, även gälla: om han av enskild part njuter lön eller underhåll eller såsom tjänsteman lyder under förmanskap av sådan part.

16 §.

Lösen för det, som avstås, skall av nämnden uppskattas i penningar till högst vad jord av lika beskaffenhet och godhet uti orten i allmänhet gäller. Vid uppskattning av inägor och skogsmark får i allmänhet ej tagas hänsyn till deras värde för jordbruksändamål utan endast till vad de kunna anses värda såsom skogsmark. Tillika bör vid bestämmande av

lösen för såväl inägor och skogsmark som åbyggnader jämväl fästas skäligt avseende å de utgifter eller kostnader ägaren i verkligheten kan antagas hava fått vidkännas för desammas förvärvande.

Har fastighetsägare, med kännedom att fråga om jords avträdande från hans egendom blivit hos Konungen väckt, låtit, innan ersättning för jorden fastställts, bortföra eller nedriva därå befintliga åbyggnader, vare han underkastad att med byggnadernas värde på platsen vidkännas avdrag å lösen för jorden.

Skada, som annan än ägare lider, bestämmes till dess skäliga belopp.

17 §.

Undersöknings- och rättegångskostnad, som uppkommit i anledning av sakens hänskjutande till nämnd, skola parterna vidkännas enligt de i 21 kap. rättegångsbalken stadgade grunder.

18 §.

I allt övrigt, varom i 15, 16 och 17 §§ ej särskilt stadgats, gälle i tillämpliga delar vad i kungl. förordningen den 14 april 1866 är stadgat, dock att bestämmelserna i 29 § icke skola lända till efterrättelse.

19 §.

Bestående avtal om nyttjanderätt till jord, som avstås, vare fortfarande gällande, där ej staten före bestämmandet av jordlösen påyrkat avtalets upphörande; och må förty någon ersättning för förlust av nyttjanderätten ej kunna ifrågakomma annat än då uppsägning, på sätt nyss är sagt, ägt rum.

Då inägojord, som skall enligt 2 § avstås, är på arrende upplåten till någon, som ej innehar annat avsevärt jordbruk, bör arrendatorn äga företrädesrätt till inköp av egendomen, och vare därför sådan arrendator, där arrendet ej med jordens avstående upphört, berättigad att även före arrendetidens slut med äganderätt förvärva jorden på de för dylikt förvärv stadgade villkor.

20 §.

Husbehovsskog, som enligt denna lag avstås, må ej till avsalu begagnas, och gälle vid överträdelse härav vad i 6 § av kungl. förordningen den 29 juni 1866 angående dispositionsrätten över skogen å vissa skattehemman stadgas. Har genom ägares omtanke skogen blivit så sparad, att den efter uthållighetsbruk medgiver avverkning till avsalu utan åsidosättande av hemmanets eget behov av virke, vare ägaren dock berättigad att efter anmälan hos vederbörande jägmästare erhålla utsyning för den avverkning till avsalu, som anses kunna äga rum.

Där till inägolott, som enligt 3 § erhållit skog, redan därförinnan funnits skogsmark, gälle vad ovan stadgas även det senare skogsområdet, räknat från det beslut om ägoområdenas sammanläggning enligt 13 § meddelats.

21 §.

Tillhöra två eller flera vid samma ägostyckning bildade hemmanslotter samme ägare, skola de vid bedömandet av dennes skyldighet att enligt denna lag avstå jord anses såsom en fastighet.

Lag samma vare i fråga om hemman och därifrån avsöndrad lägenhet, vilka hava gemensam ägare.

22 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits därom framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att jorden övergår till sådan ägare, som enligt denna lag icke är skyldig att avstå jord.

23 §.

Jord, som avståtts enligt denna lag, vare ej undantagen från att ingå i laga skifte.

24 §.

Erforderliga föreskrifter för kommissionens verksamhet utöver vad denna lag innehåller meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den ...
